

FEMINISMES

BARCELONA 2015—2023

I LGTBI+

FEMINISMES

I LGTBI+

FEMINISMES

I LGTBI+

Ajuntament
de Barcelona

↑ **Laura Pérez Castaño**
Quarta Tinenta d'Alcaldia
Àrea de Drets Socials,
Justícia Global i Feminismes
i LGTBI+

Barcelona és feminista. No en queda cap dubte després de l'onada que ha omplert els carrers de la ciutat cada 8 de març amb manifestacions multitudinàries i vagues de totes. Una onada, empenya des dels moviments, que ha marcat un abans i un després en la història de la lluita feminista, als carrers i també a les institucions.

Una onada que ha posat al centre una agenda interseccional que trencava el tauler de joc evidenciant que no n'hi havia prou amb fer polítiques d'igualtat, era urgent fer polítiques feministes. No n'hi havia prou amb parlar de paritat si les condicions laborals de les dones continuaven sent precàries. No n'hi havia prou amb debatre sobre el sostre de vidre si la llei d'estrangeria negava la ciutadania i els drets bàsics a les dones migrades que carregaven amb les cures de la nostra societat. Les noves vindicacions feministes ampliaven el debat disputant la centralitat i posant el focus en les desigualtats estructurals. No n'hi havia prou amb un feminisme per a les més privilegiades. Calia sacsejar-ho tot, començant per la institució.

Amb aquest esperit vam iniciar l'any 2015 la que va ser la primera regidoria de Feminismes i LGTBI+ de l'Ajuntament de Barcelona. D'una banda, teníem la ferma convicció que era la població organitzada la que faria avançar les institucions, i no a l'inrevés. De l'altra, teníem el convenciment que fer polítiques feministes no era només fer polítiques per a les dones, sinó que consistia en transformar d'arrel la societat per combatre les desigualtats estructurals.

Amb aquestes dues premisses ens vam proposar fer polítiques feministes transversals i interseccionals a l'Ajuntament de Barcelona. Transversals, perquè sabíem que fer polítiques feministes passava per fer que tota acció de govern, de qualsevol àmbit municipal, incorporés la perspectiva feminista per reequilibrar la balança històricament descompensada del biaix de gènere. I interseccional, perquè fer política feminista és posar al centre les dones a les quals el sistema patriarcal i el capitalisme salvatge priven d'accés als drets més bàsics: les dones migrades, les precaritzades, les treballadores sexuals, les lesbianes, les racialitzades, les trans, les cuidadores, les sensellar, les supervivents. Elles són el subjecte del feminisme.

Aquest llibre vol ser un recull d'aquests darrers quatre anys en els quals hem posat cos i ànima per impulsar, també a l'Ajuntament, la revolució feminista que estàvem vivint als carrers de la ciutat. Aquesta publicació té la voluntat de compartir no només les fites assolides, sinó sobretot els aprenentatges adquirits i els debats que ens han acompanyat durant el camí. Perquè dins dels feminismes hi ha debats, sí. És la constatació que és un moviment viu, canviant i divers, de la mateixa manera que la ciutat és feminista precisament perquè és viva i és plural, i això és el que ens permet afirmar, avui i demà, que Barcelona és feminista.

01

INTRODUCCIÓ 15

02

UN AJUNTAMENT
MÉS FEMINISTA 35

03

UNA CIUTAT ORGULLOSAMENT
DIVERSA 53

04

COMBATRE LA FEMINITZACIÓ
DE LA POBRESA 73

05

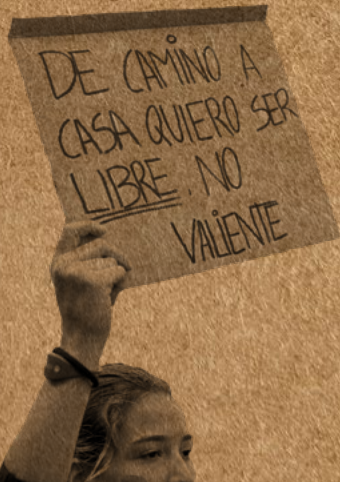
PREVENCIÓ DE
VIOLENCIES 91

06

LA CIUTAT DE LES
CURES 119

07

NOVES MIRADES.
ESPAI URBA 139

01

INTRODUCCIÓ

BARCELONA FEMINISTA

Barcelona ha estat tradicionalment una ciutat pionera pel que fa al desenvolupament de polítiques locals amb perspectiva de gènere. Iniciatives n'hi ha hagut des de les primeres associacions vinculades al moviment fabril, com ara la Societat Autònoma de Dones de Barcelona fundada l'any 1889 per Amàlia Domingo, l'anarquista Teresa Claramunt i Ángeles López d'Ayala, fins a les agrupacions femenines socialistes de la Segona República, període durant el qual les dones van conquerir l'espai públic en la dimensió social i política, van poder votar per primera vegada i es van aprovar les lleis del divorci i l'avortament.

Els anys de la dictadura van enterrar les reivindicacions femenines sota un mantell gris i retrògrad, les lluites foren des de l'exili o la clandestinitat i no va ser fins a la mort del dictador que les iniciatives femenines i feministes van ressorgir. Espais com laSal o les primeres Jornades Catalanes de la Dona, celebrades l'any 1976 a la Universitat de Barcelona, van ser clau per definir allò que passaria a les institucions.

Amb els primers ajuntaments democràtics sorgits de les eleccions del 1979, les administracions locals van començar a posar en marxa serveis que afectaven de forma particular la vida quotidiana de les seves veïnes (Alfama, 2012). Es van crear els primers serveis municipals especialitzats per a les dones, va haver-hi un ressorgiment de l'associacionisme femení i el moviment veïnal va anar prenent força. Al llarg dels anys 80 comencen a aparèixer les regidories i àrees de la dona, sobretot als grans municipis catalans, sovint vinculades a l'àmbit de les polítiques socials. Als 90 es comencen a elaborar i implementar els primers plans i programes municipals d'igualtat, tant de caràcter general com sectorial (centrats en temes concrets: l'àmbit laboral, la violència, la conciliació, etcètera), i a desplegar actuacions més o menys puntuals o estables (Alfama, 2012).

Ara bé, els primers anys de la dècada del 2000, amb un nou model d'austeritat derivat de les crisis econòmiques globals i la corrupció institucional, van fer aflorar moviments com el 15M que es van concretar en la voluntat de recuperar allò públic, ampliar la participació i reforçar la lluita contra la desigualtat, abordant a més reptes com la igualtat de gènere, els béns comuns o el canvi climàtic. A l'estat espanyol, el nou municipalisme pel canvi, sorgit d'aquestes protestes, va modificar l'espectre parlamentari amb nous partits lligats a les demandes ciutadanes.

En aquesta eclosió de la nova política es va evidenciar que calia situar el feminisme a l'agenda política de manera transversal, allunyant-lo ja d'aquells postulats que feien creure que les polítiques de gènere eren coses de dones i per a dones. Calia una nova manera de fer política i d'habitar la ciutat.

Tant és així que, en els darrers deu anys, el feminisme i les seves reivindicacions han anat guanyant pes en el debat públic. La ciutadania comença a mirar inexorablement amb ulleres liles, i conductes patriarcals que estaven normalitzades es comencen a observar amb recel des de l'educació, els mitjans, la jurisprudència o la política institucional. A més, l'onada global desfermada amb el moviment #MeToo va evidenciar una sororitat sense precedents a escala mundial. A Espanya, el cas del judici de la Manada o la vaga feminista del 2018 també van fer palès les mancances d'un sistema que xocava frontalment amb les demandes de canvi d'un feminisme rejuenit i interseccional.

A hores d'ara, el feminisme és un tema extensament debatut i integrat per la societat, l'acadèmia i els mitjans de comunicació. Segons el baròmetre sobre feminisme de l'agència d'anàlisi de dades 40dB realitzat el 2019, el 82% de la població espanyola considerava que existeix desigualtat entre dones i homes, i el 52% es declarava feminista (45% dels homes i 58,6% de les dones).

L'Ajuntament de Barcelona, des del 2015 ha intentat garantir la capil·laritat de les demandes i els neguits del moviment feminista dins la institució des d'una mirada estructural. Les polítiques de gènere han volgut anar més enllà de la lluita contra el masclisme per impregnar tot el consistori —i qui en forma part—, amb l'objectiu d'assolir la justícia de gènere. Les lluites feministes se sumen així a les lluites contra la pobresa, el racisme i la LGTBI-fòbia, en un context on l'auge de l'extrema dreta a escala global sembla imparabile i la societat està cada dia més polaritzada. Un feminisme no-identitari que vol anar més enllà d'allò fet en mandats anteriors, ampliant la definició de dona i home i dialogant amb diferents subjectivitats. Un feminisme que, diu Judith Butler, advoca per la desconstrucció de les nostres identitats per evitar-ne la petrificació.

La finalitat principal de la Regidoria de feminismes i LGTBI+ és incorporar els feminismes de manera estructural, un feminisme que sigui per al 99% (Fraser, 2019). Així, les línies mestres de la nova política de gènere de l'Ajuntament de Barcelona han crescut en base a un feminisme que defensa els drets socials i laborals i que s'allunya del feminisme liberal, l'objectiu del qual és acabar amb el sostre de vidre. «Per a moltes dones el problema no és el sostre de vidre, és el terra enganxós» deia Catherine Berheide l'any 1992 en relació a les dones precaritzades que fan feines poc qualificades o reproductives.

El feminisme per al 99% vol abordar les crisis sistèmiques des de l'arrel del capitalisme de barbàrie (Fraser, 2019), rebutjant sacrificar el benestar d'una majoria per protegir la llibertat d'unes poques. Aquest feminisme posa al centre les dones treballadores, racialitzades, migrades, trans, amb discapacitat, per tal que sentin que el feminisme també lluita pels seus drets. A més, no es limita a «qüestions femenines», tal com es defineix tradicionalment, sinó que aspira a representar les persones explotades, dominades i oprimides i, com apunta Fraser, «ser focus de canvi i esperança per a la humanitat sencera».

Una manera d'aplicar aquest feminisme, a banda de programes concrets, és treballar des de la transversalitat de gènere per dissenyar i produir polítiques més inclusives i democràtiques. Això implica transformar la cultura institucional mitjançant la incorporació de pràctiques feministes en les dinàmiques administratives, ja sigui fent que la igualtat sigui un requisit en els pressupostos o en les contractacions públiques com formant personal polític i tècnic en igualtat de gènere. L'objectiu és perseguir la justícia de gènere en tots els àmbits polítics (urbanisme, economia, cultura, salut...) i fer-ho amb el suport de la societat civil (i per descomptat del moviment feminista) com a agent de cocreació i disseny de política pública.

Així, els propòsits de la Regidoria són sobretot treballar per un bon govern on la praxi feminista amari tot el consistori i garanteixi una mirada oberta, plural i democràtica que aterri en polítiques econòmiques per acabar amb la precarització, polítiques socials i urbanístiques per fer la ciutat un lloc on posar les cures al centre, de manera que Barcelona sigui un lloc de memòria per a les dones que ens han precedit i alhora es reforci la prevenció del sexisme i les violències. Unes polítiques de gènere que també incorporin els homes no des de la culpabilització i el punitivisme, sinó amb formació i acompanyament. En definitiva, un feminisme que interpel·li el conjunt de la ciutadania i que garanteixi una vida digna per a tothom.

<<Ca la Dona fa de pont, té una voluntat inclusiva i plural>>

Mercè Otero ha combinat durant dècades la tasca acadèmica com a llicenciada en Filosofia i Lletres, especialitzada en Filologia Clàssica, a la Universitat de Barcelona, amb l'activisme feminista. És experta en coeducació, LGTBI+, ginocrítica i memòria i ha estat la responsable del centre de documentació de Ca la Dona, l'espai d'acció feminista de referència de les dones de Barcelona. També forma part del Consell de Dones de Barcelona, del Consell Nacional de Dones de Catalunya i del Consell Nacional LGTBI+.

↑ **Mercè Otero**
Centre de documentació
Ca la Dona

El maig del 1976 es van celebrar les Jornades Catalanes de la Dona (JCD) a Barcelona, unes sessions que van aplegar més de 4.000 persones i van marcar el debat polític durant dècades. Vostè les va viure en primera persona. Quina és la importància d'aquella cita?

Hem d'agrair al moviment feminista dels 70 tot el que ha fet pel feminisme d'ara. En aquella jornada vam posar en comú les conclusions en una Carta de Greuges, en què plantejàvem lleis que serien molt importants, com la de la pàtria potestat, la del divorci o la de l'avortament. Va costar anys implementar-les, però ho vam aconseguir. Una cosa és tenir les lleis i l'altra és canviar la mentalitat de tot un país. Quan les feministes diem que les lleis són sostres de vidre, ens referim al fet que, fins i tot quan s'apliquen, no acaben mai de funcionar com voldríem.

El moviment que fa eclosió amb les JCD va sorgir dels barris, de les vocalies de dones de les associacions veïnals, i aquelles lluites van marcar les polítiques dels governs. Com ho va fer?

Perquè vam ser molts conscients de les violències patriarcales i masclistes que patíem. Per això vam començar a organitzar els pisos d'acollida i els punts d'informació, els actuals Punts d'Informació i Atenció de les Dones (PIAD), i a reclamar els drets sexuals i reproductius. També vam ser les primeres a crear els centres de planificació, i després l'administració se'ls va quedar. Les feministes organitzem i, després, totes aquelles polítiques s'institucionalitzen. Això sempre genera un xoc, perquè ens sentim obligades a ser motor, però alhora hem d'observar com s'implementen les polítiques amb perspectiva de gènere.

◀◀ **Les feministes organitzem les polítiques que després l'administració institucionalitza>>**

D'on va rescatar, en ple franquisme, les referents feministes per organitzar les vostres reivindicacions?

El moviment feminista se sent hereu de les dones de la Segona República i de les referents dels anys vint del segle XX. Tenim molta història i l'hem de reivindicar. Ser feminista és molt emocionant, per la pluralitat i la diversitat. I les lluites van endavant i enrere. Volem un món sense masclisme, sense patriarcat, sense violències, però avui dia vivim temps difícils, amb partits retrògrads de dretes que tornen a ser repressius contra les dones.

◀◀ **Vivim temps difícils amb partits retrògrads que atempten contra els drets i les llibertats de les dones>>**

En aquell moment, com ara, calia organitzar-se i això implica capgirar les jerarquies patriarcales. D'aquest aprenentatge neix Ca la Dona?

A l'inici ens organitzàvem com els partits polítics, de manera patriarcal, però amb el temps ens vam adonar que funcionàvem millor si hi havia una coordinadora que aplegués totes les reivindicacions. Ca la Dona comença d'una manera molt singular: som les primeres okupes! El 1987 ocupem un local municipal al carrer de Font Honrada, al barri del Poble-sec. Quan la Guàrdia Urbana finalment ens fa fora, l'Ajuntament ens ajuda a aconseguir un local, que serà com l'habitació pròpia de què parla l'escriptora Virginia Woolf. Van haver de passar deu anys des de les JCD! Fins aleshores érem nòmades.

I després encara ho va ser una mica... Heu tingut local a la Gran Via, al carrer de Casp i, finalment, al de Ripoll. Després de 13 anys, el 2018 va estrenar un espai reformat que ha esdevingut un referent per a les barcelonines. Com us organitzeu?

A Ca la Dona hi ha l'espai obert al públic i el centre de documentació. Funcionem gràcies als grups de voluntariat, com les assessories jurídiques o l'acompanyament en casos de violència masclista. També hi ha el grup Dones x Dones, que ajuda dones migrades per conflictes armats, el grup de dones lesbianes o el grup d'autodefensa. Ara hem organitzat un grup d'autoeducació, en què estem fent traspàs entre les dones que ens jubilem i les que s'incorporen. Ens coordinem amb una comissió econòmica de deu dones i una comissió comuna, en què estan representats tots els grups, i ens financem gràcies a les donacions i les subvencions.

En un moment de gran polarització en el feminisme, en què es debat com abordar la prostitució o com acollir el moviment trans, de quina manera es posiciona Ca la Dona?

Ca la Dona és un espai per a dones, bolleres i trans. Quan el moviment s'amplia, també es diversifica. Cal visibilitzar totes les sensibilitats. Ca la Dona fa de pont, té una voluntat inclusiva i plural. No volem violències de cap mena i, a vegades, se'ns malinterpreta. En aquest sentit, penso que les xarxes socials no ajuden. La gent s'ha de conèixer cara a cara, perquè així desapareixen les pors i la discriminació. En el moviment feminista, que per definició és antisistema i antipatriarcal, també hem de tenir espai per a les relacions institucionals.

Com acostem els homes i el col·lectiu LGTBI+ a les lluites feministes?

El moviment LGTBI+ i el moviment feminista tenen històries paral·leles, però tots dos lluiten contra el patriarcat. En aquest sentit, les dones lesbianes sempre han patit una doble opressió. Per això, crec que aquestes lluites han de tenir punts de connexió. Pel que fa als homes, cal tenir present que, igual com la dona no neix dona, sinó que se'n fa, tal com deia Simone de Beauvoir, també és així per als homes. Si el moviment feminista fa dècades que mira de desconstruir les feminitats tòxiques, també ho haurien de fer els homes amb les masculinitats, i en tenen per llarg, perquè parteixen d'uns privilegis que els ho fan molt difícil.

Què en pensa que el consistori tingui una regidoria de Feminismes o que hi hagi una conselleria d'Igualtat?

- 24 Això evidencia que moltes de les companyes han arribat a les institucions, com als anys vuitanta. Però sovint passa que, quan les dones treballen en estructures tan patriarcals, necessiten venir a Ca la Dona per recarregar les piles. Per establir relacions entre institucions, hi ha d'haver reconeixement mutu.

El moviment feminista lluita per...

...la llibertat i la dignitat de les dones.

I quins són els reptes que té al davant?

Lluitar contra les violències sempre serà el primer repte. Després, els drets sexuals i reproductius. Finalment, tot el que fa referència a la prostitució i al món econòmic que explota la dona. N'hi ha d'altres, però tots són puntes d'un iceberg molt més profund. El que és clar és que el moviment feminista està capacitat per respondre-hi, una altra cosa és que tingui prou poder per fer-ho.

◀◀ **Lluitar contra les violències sempre serà el primer repte. Després, els drets sexuals i reproductius** >>>

↑ Centre de documentació Ca la Dona

↑ Inauguració Ca la Dona, 2018

DATES CLAU DEL FEMINISME A BARCELONA

Font: Emma F. Parcerisa (ANDRONAcultura)

↑ **Manifestació feminista, 1977**
Fotografia de Brangulí / Arxiu Nacional de Catalunya

↑ **Manifestació per l'autodeterminació, 1976**
Autoria desconeguda / Arxiu Fotogràfic de Barcelona

1885 Academia de Ciencias, Artes y Oficios de la Mujer. Institució impulsada per Clotilde Cerdà, juntament amb altres novel·listes, poetesses, metgesses i periodistes, que facilitava l'accés de les dones a formació i exigia el seu dret a la professionalització. S'hi impartien classes nocturnes que van arribar a tenir 270 alumnes.

1889 Societat Autònoma de Dones de Barcelona. Organització on es realitzaven actes recreatius i esportius, vetllades culturals i debats polítics i socials. Un altre projecte de la Societat va ser la posada en marxa de les primeres cases d'acollida per a dones maltractades, prostitutes i/o en situació de pobresa.

1890 Escuela de Fomento de Instrucción Libre. Escola laica i gratuïta per a nenes obreres situada al barri del Raval de Barcelona. En aquell moment, l'índex d'analfabetisme era molt alt i afectava especialment les dones.

1918 Vaga de dones. Revolta femenina de gener del 1918. La peculiaritat d'aquesta reivindicació és que les dones no van permetre la participació de cap home durant 15 dies. La protesta va esclatar per la manca de carbó, combustible bàsic de les llars que s'utilitzava per cuinar els aliments, va continuar amb la reclamació de la reducció dels preus del lloguer i dels productes de primera necessitat, i va acabar amb enfrontaments als carrers, mortes i una mobilització coneguda com la vaga de dones o la vaga de subsistències.

1931 Lyceum Club. Fundat el 1931 i impulsat per l'escriptora Aurora Bertrana, s'hi celebraren tertúlies i debats fins el 1939, alternatives a les tertúlies masculines dels cafès.

1936 Mujeres Libres. Amb l'inici de la Guerra Civil es produeix una forta politització de les dones i apareixen organitzacions anarcofeministes.

1975 Daniel's. Obre el primer bar per a lesbianes de l'estat espanyol. Tot i que la Llei de perill social que penalitzava l'homosexualitat va estar vigent fins al 1979, el Daniel's es va erigir com un espai de llibertat protegit perquè havia estat inscrit com a associació.

1976 Jornades Catalanes de la Dona. Les primeres Jornades Catalanes de la Dona van tenir lloc al Paraninfo de la Universitat de Barcelona entre el 27 i el 30 de març del 1976. Durant tres dies, dones de diferents procedències, professió, ideologia i classe social van acordar i debatre les reivindicacions imprescindibles per les quals s'havia de lluitar, un programa comú. També es creen la Coordinadora Feminista i l'Associació Catalana de la Dona, que impulsaran les grans campanyes feministes de la Transició.

1976 Xarxa DAIA (Dona, Anticoncepció i Avortament) importava anticonceptius i practicava avortaments. El col·lectiu va impulsar els primers centres de planificació familiar amb el suport de dones de les associacions veïnals. Va tenir un paper fonamental en la campanya pel dret al propi cos de les feministes catalanes i espanyoles i en el desenvolupament del moviment per a la planificació familiar a Catalunya. Aquesta agrupació volia transformar radicalment la vida de les dones, canviar el rol social que se'ls hi havia atorgat i demostrar que les capacitats femenines anaven més enllà d'ésser «mares i esposes».

1977 Llibreria de les Dones, la primera llibreria feminista de l'estat espanyol, va servir d'inspiració a les feministes d'altres ciutats. Es trobava al carrer de Lledó, al barri Gòtic i va tancar al 1982.

1977 LaSal. Espai obert per Mari Chordà, María José Quevedo, Sat Sabater, Montse Solà i Carme Cases, al carrer de la Riereta, al barri del Raval, que va acollir un dels primers exemples d'autogestió feminista, a mig camí entre el bar, la llibreria i el centre cultural. Més endavant es convertiria també en editorial.

1979 Casa de la Dona. Impulsada per un col·lectiu anarquista feminista radical, s'hi parlava d'autoexploració sexual i lesbianisme. Un referent en la lluita pel coneixement de la sexualitat.

1982 Centre d'Investigació Històrica de la Dona a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

1987 Ocupació Font Honrada. Un centenar de dones va ocupar un local municipal al carrer Font Honrada, al barri del Poble-sec. L'ocupació va durar 11 dies i va acabar amb el desallotjament per part de la Guàrdia Urbana, que va usar gasos lacrimògens. L'any següent el consistori es va comprometre a subvencionar un local, però no seria fins l'any 1989 que en un pis al número 549 de la Gran Via naixia Ca la Dona, que després es traslladaria al carrer de Casp.

2003 Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison. Espai públic de creació cultural, conegut com La Bonne des del 2012.

2013 Glorieta de la transsexual Sonia. La glorieta dels músics del parc de la Ciutadella va ser batejada en record a Sonia Rescalvo Zafra, una dona trans assassinada a mans d'un grup de neonazis en aquest espai una nit del 1991. És considerat el primer crim d'odi documentat a l'estat espanyol per transfòbia.

2019 Centre LGTBI. Simbolitza la consecució d'una reivindicació històrica del col·lectiu, que demanava un establiment on instal·lar-se per oferir informació i orientació, per desenvolupar-hi activitats de caràcter cultural i acció comunitària, i per tenir capacitat per treballar en xarxa. S'ofereix assessorament laboral i psicològic, orientació legal i jurídica, informació sociosanitària i atenció a persones trans i intersexuals

2021 Plural, centre de masculinitats. Equipament municipal dirigit a la població masculina que vol fer canvis cap a models relacionals més oberts, respectuosos i saludables. Un espai proper per fer acompanyament sobre dubtes que apareixen en els diferents moments de la vida.

➡ Inauguració de la plaça de Sonia Rescalvo Zafra al Parc de la Ciutadella, 2021

➡ Manifestació 8M 2019

Bibliografia

Alfama Guillén, Eva. «Les polítiques municipals de gènere» a *Articles municipalistes* n° 5. Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2012.

Barrerio, Belén (27/02/2019). «El 82% de la ciudadanía cree que hay desigualdad entre mujeres y hombres en todos los derechos». *ctxt contexto y acción*.

Berheide, Catherine W. «Women still 'stuck' in low-level jobs» a *Women in Public Service: A Bulletin of the Center for Women in Government* 3, núm. 1 (1992), pàgines 1-4.

Butler, Judith. *El género en disputa: El feminismo y la subversión de la identidad*. Barcelona: Ediciones Paidós, 2007.

Fraser, Nancy; Bhattacharya, Tithi i Arruzza, Cinzia. *Feminisme per al 99%*. Manresa: Tigre de paper, 2019.

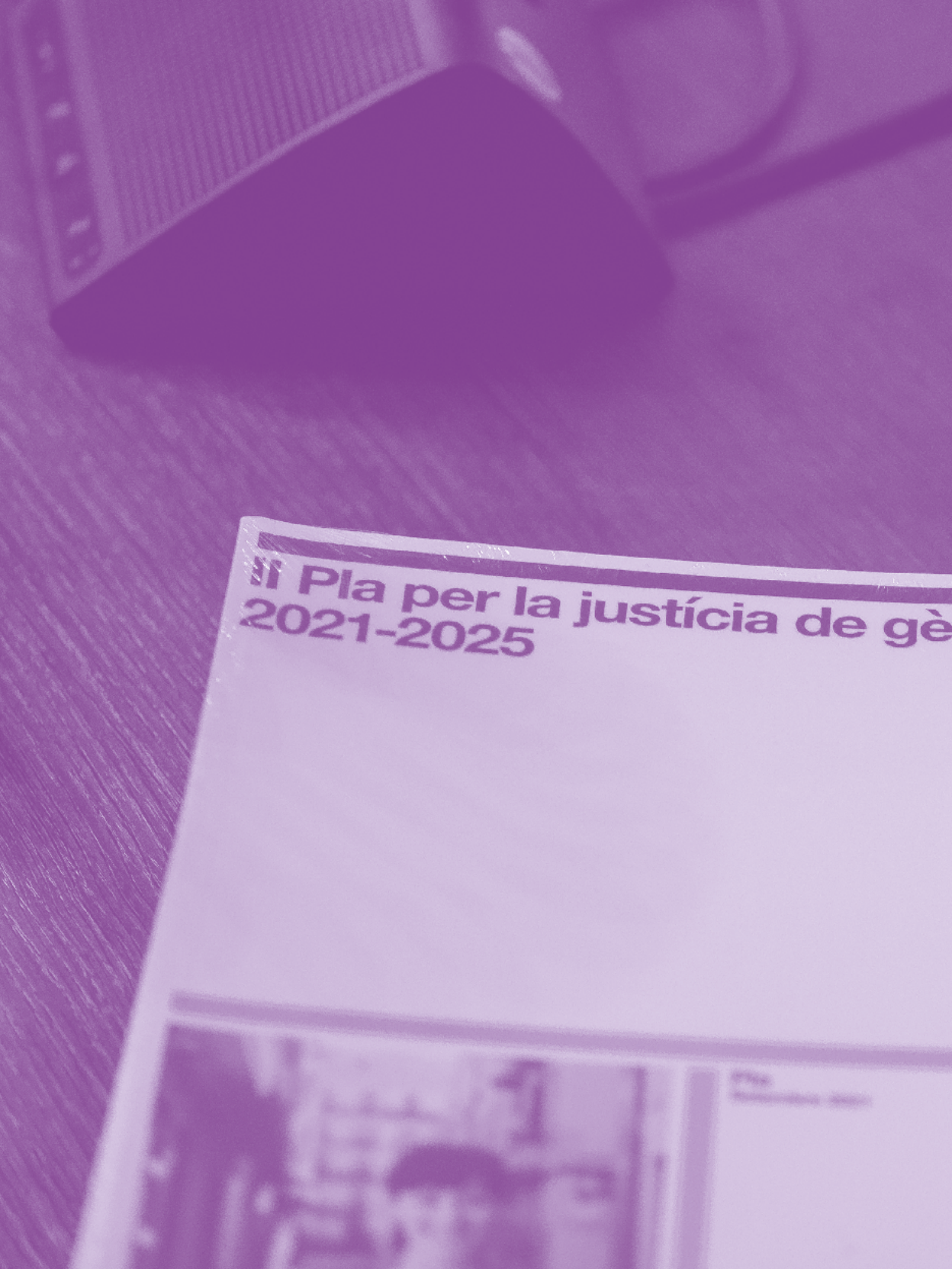
Serra, Clara; Garaizábal, Cristina i Macaya, Laura (coord.). *Alianzas rebeldes: un feminismo más allá de la identidad*. Manresa: Bellaterra edicions, 2021.

Entrevistes

- Sònia Ruiz, directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps
- Mercè Otero, Ca la Dona
- Emma F. Parcerisa, ANDRONAcultura

†Inauguració Ca la Dona, 2018

02

UN AJUNTAMENT MÉS FEMINISTA

II Pla per la justícia de gènere
2021-2025

Des del 2015, l'Ajuntament de Barcelona impulsa un canvi organitzatiu per incorporar polítiques transversals d'igualtat de gènere en el funcionament, les pràctiques, els instruments de gestió pública i la cultura del consistori.

Com afecten o es veuen afectades les nostres accions pels estereotips i els rols de gènere que hi ha a la societat? Fins a quin punt fem front als mecanismes de poder, exclusió o subordinació que afecten als grups més desfavorits en funció del gènere? Són preguntes que els moviments feministes s'han fet al llarg de dècades per tal de transformar la realitat i permetre que dones i homes desenvolupin les seves capacitats i es deslliguin de les limitacions imposades pels rols tradicionals. Aquesta perspectiva de gènere també s'ha anat incorporant dins del disseny de les polítiques públiques locals.

De l'àmbit sectorial a la mirada transversal

Fins fa una dècada, les polítiques públiques municipals d'igualtat de gènere es basaven en accions específiques per garantir la igualtat de tracte entre dones i homes, en accions positives cap a les dones, compensatòries i empoderadores per remoure els obstacles i desavantatges als quals s'enfronten en la seva vida diària, i també en el foment de la participació mitjançant congressos i consells de dones. Aquestes polítiques d'igualtat quedaven circumscrites, principalment, a l'àmbit sectorial d'intervenció de la Regidoria de la Dona i Drets Civils i al desenvolupament de plans d'igualtat.

La perspectiva canvia a partir del 1995, amb la IV Conferència Mundial sobre la Dona de les Nacions Unides celebrada a Pequín. En aquell moment, l'estratègia principal per promoure la igualtat de gènere passa a ser la transversalitat de gènere. Aquest nou enfocament consisteix en la reorganització, la millora, el desenvolupament i l'avaluació dels processos polítics per incorporar la perspectiva de gènere a tots els nivells, les etapes i dimensions de les polítiques públiques.

És a partir de l'any 2015, en l'anterior legislatura, amb la Mesura de govern La transversalitat de gènere a l'Ajuntament de Barcelona i el Pla per la justícia de gènere 2016-2020, quan el govern de la ciutat comença a traçar línies de treball per impulsar un canvi institucional sistemàtic de la maquinària municipal cap a un bon govern en termes d'equitat de gènere.

Un departament nou en un espai central

Per tal de desplegar les diferents polítiques de transversalitat i reforçar l'estructura organitzativa dedicada a l'impuls de la igualtat, l'any 2015 es crea el Departament de Transversalitat de Gènere, que posteriorment (2019) es converteix en la Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps. Sònia Ruiz, directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps, explica: «Depenem directament de Gerència Municipal, la qual cosa és estratègica perquè tenim la capacitat d'incidir de manera més eficient en l'estructura municipal, ens podem coordinar millor amb les diferents àrees, cosa que ens permet fer un seguiment i un acompanyament més acurat».

La Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps s'encarrega de coordinar i avaluar les mesures del Pla per la justícia de gènere i els informes d'impacte de gènere de totes polítiques que elaborin les diferents àrees. També treballa de manera coordinada per incloure els objectius d'igualtat de gènere en els diferents àmbits i polítiques municipals: econòmiques, socials, urbanístiques, culturals, de recursos humans. La igualtat de gènere passa a ser, doncs, un objectiu central de l'Ajuntament.

L'aplicació real en la normativa: el Reglament per a l'equitat de gènere

La principal mesura normativa que ha impulsat l'Ajuntament de Barcelona per estendre la transversalitat de gènere com una taca d'oli per tota l'estructura i funcionament del consistori és el Reglament per a l'equitat de gènere (REG), aprovat el 24 de gener del 2019. «Aquest document és clau perquè estableix el règim jurídic per garantir la igualtat de gènere en l'àmbit municipal. És a dir, tant els principis que han de regir l'actuació dels òrgans de govern i de gestió de l'Ajuntament, com les mesures mínimes que s'han d'adoptar per incloure progressivament les polítiques d'igualtat a les actuacions municipals», concreta Ruiz.

Des de l'entrada en vigor del REG, s'han elaborat tres informes de seguiment sobre la implantació i el compliment d'aquesta normativa que comprenen fins al desembre del 2021. Els informes de seguiment són un instrument que mostra els avenços progressius i també els possibles estancaments o retrocessos cap a la generalització de la incorporació de la perspectiva de gènere en el conjunt de l'Ajuntament de Barcelona.

El tercer informe mostra un «grau d'implementació molt notable del REG» i recull alguns punts positius. Per exemple, en l'àmbit dels mecanismes normatius, s'han realitzat 21 informes d'impacte de gènere de propostes normatives, instruments de política fiscal i del pressupost municipal. També passen de 44 l'any 2017 a 658 l'any 2021 les clàusules d'igualtat de gènere que s'han incorporat als contractes públics, 15 vegades més. L'informe també posa de relleu que l'anàlisi del pressupost municipal en clau de gènere passa del 15% l'any 2017 al 94,9% quatre anys després. Una altra dada destacable: el 69,2% dels processos participatius que s'han dut a terme durant el 2021 han interpellat directament entitats de dones o han incorporat elements per promoure'n la participació. L'any 2017 només era un 3%.

Tanmateix, en aquest informe de seguiment també es detecten alguns reptes pendants per als pròxims anys. Un d'ells és la necessitat d'incorporar de manera sistemàtica la perspectiva de gènere en l'avaluació de plans i programes municipals. Així mateix, hi ha encara

↳ **Congrés d'economia feminista, 2023**
Fotografia de Sergi Panizo

marge per millorar la paritat, especialment als Consells d'Administració i als Consells Rectors del conjunt d'ens on participa l'Ajuntament de Barcelona. Actualment, dels 901 càrrecs en aquests espais, 298 són dones (33,07%) i 603 són homes (66,93%). «Estem elaborant un nou pla de treball específic per tal d'incidir en la millora de la paritat en els diferents organismes participats de l'Ajuntament de Barcelona, que contemplarà mesures com la modificació de criteris d'accés amb accions positives per a les dones», apunta Sònia Ruiz.

II Pla per la justícia de gènere

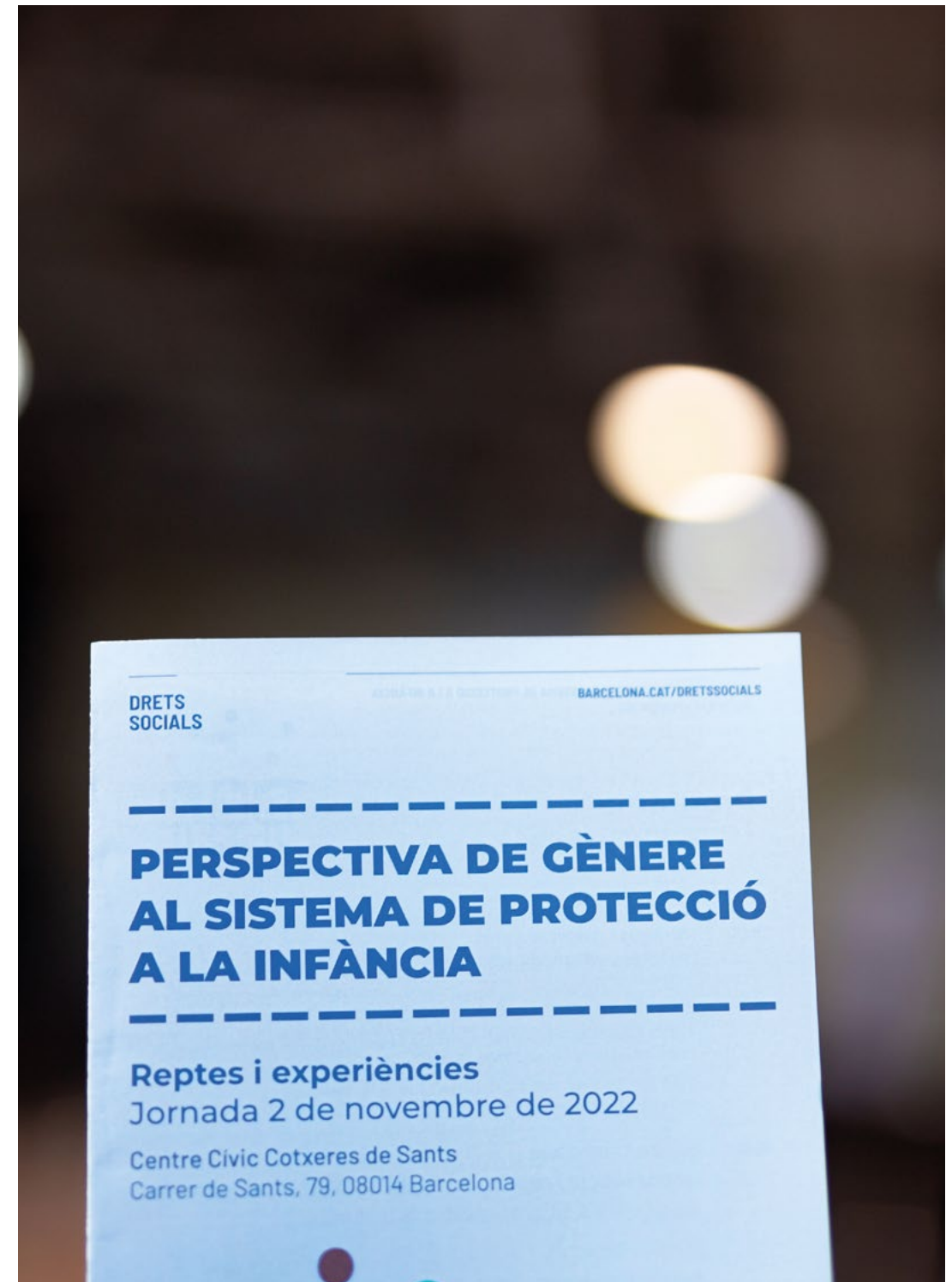
Totes aquestes mesures emanen d'un mecanisme de planificació principal: el II Pla per la justícia de gènere 2021-2025, elaborat el 2021 a partir d'un procés participatiu ampli amb la ciutadania, les entitats de defensa dels drets de les dones i perfils polítics i tècnics del consistori i els districtes.

Es tracta del full de ruta estratègic que marca com han de ser les polítiques municipals d'igualtat de gènere els propers quatre anys. El II Pla incorpora en els seus continguts la mirada transversal i interseccional del Pla per la justícia de gènere 2016-2020 i implica actuacions en un total de 64 òrgans municipals, així com la presència de 280 persones representants d'entitats de dones, grups feministes o a títol individual.

En l'anterior Pla es van implementar la majoria d'actuacions previstes (un 80,6%), especialment les relatives a l'eix «canvi institucional», amb un 87,9% del total de 124 actuacions executades. «Entre 2016 i 2020 s'han realitzat 57 informes d'impacte de gènere de normes municipals, s'han analitzat 122 plans municipals, s'han creat deu noves estructures d'igualtat i s'ha format a més de 2.300 membres del personal intern en matèria de gènere. Això són només algunes mostres de les passes fetes per tal d'incorporar la transversalitat de gènere i el bon govern en el si de l'Ajuntament, en el funcionament, en els processos i en la cultura del consistori», afegeix Ruiz.

El II Pla per la justícia de gènere 2021-2025 ja ha començat a consolidar aquest canvi institucional en clau feminista endegat en l'anterior pla. Dels quatre eixos de treball, el primer, «canvi institucional», s'orienta a continuar aprofundint en el canvi en les pràctiques i la cultura de l'Ajuntament de Barcelona per tal de garantir la incorporació de la perspectiva de gènere. Els altres tres, «economia per a la vida i organització dels temps», «ciutat de drets» i «barris propers i sostenibles», van encaminats a promoure polítiques públiques per eliminar les desigualtats de gènere a la ciutat.

L'actuació política municipal s'ajusta doncs als valors del bon govern, que té l'equitat de gènere en el seu nucli. Només des d'aquesta perspectiva serà possible avançar cap a un Ajuntament més eficaç, més transparent, més accessible i més feminista.

↳ Fotografia de Sergi Panizo

Principis rectors del II Pla de justícia de gènere 2021-2025

1.

Transversalitat de gènere

És l'estratègia vertebradora del pla. Consisteix en la incorporació de la perspectiva de gènere en el conjunt de les polítiques municipals, en àrees i en districtes, en totes les etapes del cicle de polítiques públiques i en les pràctiques, la cultura i els instruments de gestió pública de la mateixa institució.

Interseccionalitat

És l'enfocament que té en consideració la interrelació de la desigualtat de gènere amb diferents eixos de desigualtat i, concretament, la classe social, l'edat, l'origen nacional, les conviccions religioses, la situació administrativa, l'etnicitat, la diversitat funcional, la identitat de gènere o l'orientació sexual.

2.

Participació de les dones i coproducció

En el disseny d'aquest pla, la participació de les dones, les seves entitats i el moviment feminista n'ha millorat la detecció de necessitats i la definició de les mesures per combatre les desigualtats de gènere. Al llarg de la implementació del pla, però també pel seu seguiment i avaluació final, es vetllarà per eixamplar els mecanismes de coproducció, participació i capacitat d'incidència de les dones, en tota la seva diversitat.

3.

Bon govern

L'actuació política municipal s'ha d'ajustar als valors del bon govern, un bon govern que ha de tenir l'equitat de gènere en el seu nucli, ja que només treballant des d'aquesta perspectiva es millora l'eficàcia, eficiència, transparència i accessibilitat de l'administració.

4.

Garantia pressupostària i de recursos

Suposa preveure el finançament i els recursos humans necessaris, així com la planificació pressupostària al moment d'aprovar el pla com a garantia de suficiència de recursos i equips de persones per tal de complir els objectius i plans d'actuació previstos.

5.

Corresponsabilitat i proximitat

Apel·la a la responsabilitat de totes les àrees, sectors i districtes de l'Ajuntament a l'hora d'entomar de manera coordinada l'equitat de gènere com a objectiu institucional. També fa referència a la capacitat de vincular les actuacions a actors més enllà de la institució: entitats i altres agents socials.

6.

Eixos d'actuació del II Pla de justícia de gènere 2021-2025

EIX 1

Canvi institucional

Aprofundir en el canvi en les pràctiques i la cultura de l'Ajuntament de Barcelona per tal de garantir la incorporació de la perspectiva de gènere. És un eix de treball centrat en el funcionament intern de la institució.

EIX 2

Economia per a la vida i organització del temps

Garantir les condicions econòmiques i materials de vida de les dones. L'assoliment d'aquest objectiu es basa, entre altres coses, en l'abordatge dels efectes que la crisi de la covid-19 ha tingut en l'ocupació femenina i també en el reconeixement de tots els treballs necessaris per a la subsistència, la reproducció i el benestar de les persones, així com la seva assumpció corresponsible.

EIX 3

Ciutat de drets

Promoure la defensa dels drets de les dones, incidint sobre els aspectes socials, culturals i de representació

EIX 4

Barris propers i sostenibles

Construcció d'uns barris que posin al centre la vida quotidiana, la facin més confortable i siguin més justos, igualitaris, segurs i sostenibles.

Acabar amb la bretxa d'informació de gènere

Com més al detall es conegui la realitat del municipi i de la seva població, més ajustades seran les intervencions a les demandes i necessitats de la ciutadania. Per tal de conèixer a fons les desigualtats de gènere, és fonamental tenir uns bons sistemes d'informació i d'avaluació que copsin aquesta realitat per poder incorporar la perspectiva de gènere a la normativa, plans i programes de manera eficaç, eficient i de qualitat.

Una de les eines més importants impulsades per l'Ajuntament de Barcelona és el repositori digital El gènere en xifres, que parteix de les dades de l'informe homònim publicat l'any 2019. D'aquesta manera, el consistori posa a l'abast de la ciutadania un ventall exhaustiu d'indicadors per conèixer les desigualtats de gènere a la ciutat que es trobaven dispersos en una vintena de fonts amb accés parcial o fins i tot obsoletes. A més, aquesta eina permetrà també actualitzar i sistematitzar les dades de manera periòdica.

Gràcies a aquestes dades podem posar xifres a diverses desigualtats de gènere a la ciutat: la taxa d'activitat dels homes l'any 2020 és del 66,5% i la de les dones del 56,5%, una diferència d'uns deu punts que s'ha mantingut els darrers anys. La bretxa salarial entre homes i dones ha estat superior al 21% a Barcelona entre 2016 i 2018. El 72% de dones viuen violències masclistes al llarg de la seva vida i un 22,6% perceben que tenen una salut dolenta o regular, en comparació al 15,5% d'homes.

Dades desagregades per sexe

Els sistemes d'informació i avaluació han de poder ser instruments de rendició de comptes a la ciutadania, i la dimensió de gènere n'ha de ser una perspectiva clau. «Si no tens les dades, no pots prendre decisions i fer polítiques específiques. A l'Ajuntament de Barcelona, de manera sistemàtica, les estadístiques i enquestes inclouen la variable sexe i, en la majoria de casos, s'exploten els resultats tenint-la en compte. Segons marca el Reglament per a l'equitat de gènere, és obligatori recollir i explotar dades desagregades per sexe i disposar d'indicadors no androcèntrics. Qualsevol estudi, enquesta, memòria o informe que es realitzi al consistori, ha de tenir en compte la variable del gènere», aclareix Sònia Ruiz, directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps.

Els nous indicadors no androcèntrics que s'han d'anar incorporant han de permetre donar informació sobre els rols socials, necessitats, condicions, valors i aspiracions de dones i homes al llarg de la vida en tots els àmbits, també en aquells no considerats «masculins» com, per exemple, la reproducció social, els usos del temps o la violència. També han de poder recollir com el gènere pot facilitar o dificultar l'accés als recursos, el reconeixement i l'estatus. És l'única manera de conèixer la complexitat i transversalitat de les desigualtats de gènere, els impactes dels canvis socials i polítiques públiques sobre dones i homes, per tal de desenvolupar o corregir, si cal, intervencions públiques per fer-hi front.

Incloure la mirada de gènere en les avaluacions

La perspectiva d'igualtat de gènere també s'ha d'incorporar a l'hora de fer la rendició de comptes, és a dir, les avaluacions de les polítiques i normatives públiques, per tal de conèixer els efectes sobre les relacions de gènere i millorar-ne el disseny. Una bona avaluació ha de detectar què funciona i què no, i ha de servir per plantejar intervencions que contribueixin activament a pal·liar les desigualtats.

Entre els anys 2016 i 2020, es van avaluar 49 programes i plans municipals i es van realitzar informes de resultats de 227 enquestes municipals. Tot i així, les avaluacions municipals són un dels àmbits on queda camí a recórrer. El nou Pla per la justícia de gènere ha de permetre generar coneixement i metodologia per poder incorporar sistemàticament la perspectiva de gènere en la pràctica avaluadora de polítiques, plans i programes municipals.

Entrevista

<<Hem multiplicat per quinze la introducció de clàusules d'igualtat als contractes públics>>

El desembre del 2015, l'Ajuntament de Barcelona crea un nou departament per a la Transversalitat de Gènere, que passa a dir-se Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps, i que té com a objectiu vetllar perquè la igualtat de gènere sigui un objectiu central de l'Ajuntament. El nou òrgan neix a partir del col·lateral de la Regidoria de Feminismes i LGTBI+ i de la Primera Tinència de l'Alcaldia i penja directament de la Gerència de Recursos, una ubicació funcional i estratègica en l'organigrama. Entrevistem la directora del departament des de la seva creació, Sònia Ruiz, per avaluar la feina feta aquests anys i els reptes pendents per aconseguir un ajuntament més feminista.

† Sònia Ruiz

Directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps

Quina diferència hi ha entre les polítiques només enfocades a dones i les polítiques de transversalitat que ha impulsat aquest ajuntament?

Encara hi ha polítiques públiques d'aquest Ajuntament per a dones, perquè hem de d'atendre situacions i necessitats específiques que tenen les dones i que requereixen de mesures concretes. Em refereixo, per exemple, a les polítiques destinades a atendre les dones en situació de violència. En moltes ocasions es requereixen actuacions per a les dones o d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones, però la perspectiva de transversalitat que s'incorpora en aquest govern va un pas més enllà: se centra en les desigualtats de gènere però en tota l'estructura. És a dir, a través d'un treball sistèmic i estructural analitzem les desigualtats de gènere en totes les polítiques i anem integrant els ajustos necessaris per a combatre-les. Aquest és el canvi de mirada.

Per incorporar les polítiques d'igualtat, heu apostat per una revisió en clau interna de les normes vigents a l'Ajuntament, sobretot aquelles que tracten la contractació pública i la inclusió de la perspectiva de gènere en els documents estratègics i normatius del consistori. Quin balanç feu d'aquesta feina?

El balanç és molt bo. En el tercer informe de seguiment del Reglament per a l'equitat de gènere es poden veure aquests resultats i analitzar els canvis amb perspectiva. Pel que fa a la contractació, des del 2017 hem passat de tenir 44 clàusules d'igualtat a les 658 que tenim en el curs 2020-2021. És a dir, hem multiplicat per quinze la introducció de clàusules d'igualtat. La més habitual és la de comunicació inclusiva, seguida de la del Pla d'igualtat i la que inclou mesures contra l'assetjament sexual. En l'àmbit de les subvencions passa exactament el mateix: totes aquelles de la convocatòria general de subvencions tenen un criteri de gènere, i estem revisant la resta de convocatòries de subvencions perquè puguin integrar la perspectiva de gènere als balanços positius. En general, hem incorporat l'avaluació de gènere a l'hora de fer les polítiques de l'Ajuntament, i ha donat resultat. Un exemple clar: l'últim informe de seguiment del Reglament conclou que, de totes les normes aprovades pel govern de la ciutat el 2021, no n'hi ha cap que tingui una avaluació d'impacte de gènere negativa.

El treball amb l'Àrea d'Economia de l'Ajuntament és fonamental per desplegar les diferents mesures. Com es desenvolupa aquest treball conjunt?

El treball amb Economia ha estat clau per poder fer bons informes d'impacte de gènere del pressupost, bons informes de les ordenances fiscals, dels preus públics... Treballem amb la Direcció de Planificació Estratègica i Fiscalitat i la d'Hisenda i Pressupostos. Tenim moltíssima relació i treball conjunt des de l'any 2016.

Quines són les fites més importants que destacaríeu en el camí recorregut per fer un Ajuntament més feminista?

Una de les fites més importants d'aquest govern, a banda de la transversalitat en si mateixa, són les unitats de transversalitat de gènere. És a dir, el desplegament de gairebé 55 persones a totes les àrees de l'Ajuntament, organismes autònoms i empreses públiques per poder treballar en xarxa per l'equitat de gènere. També l'estratègia contra la feminització de la pobresa i contra la precarietat a la nostra ciutat ha estat una de les mesures polítiques clau.

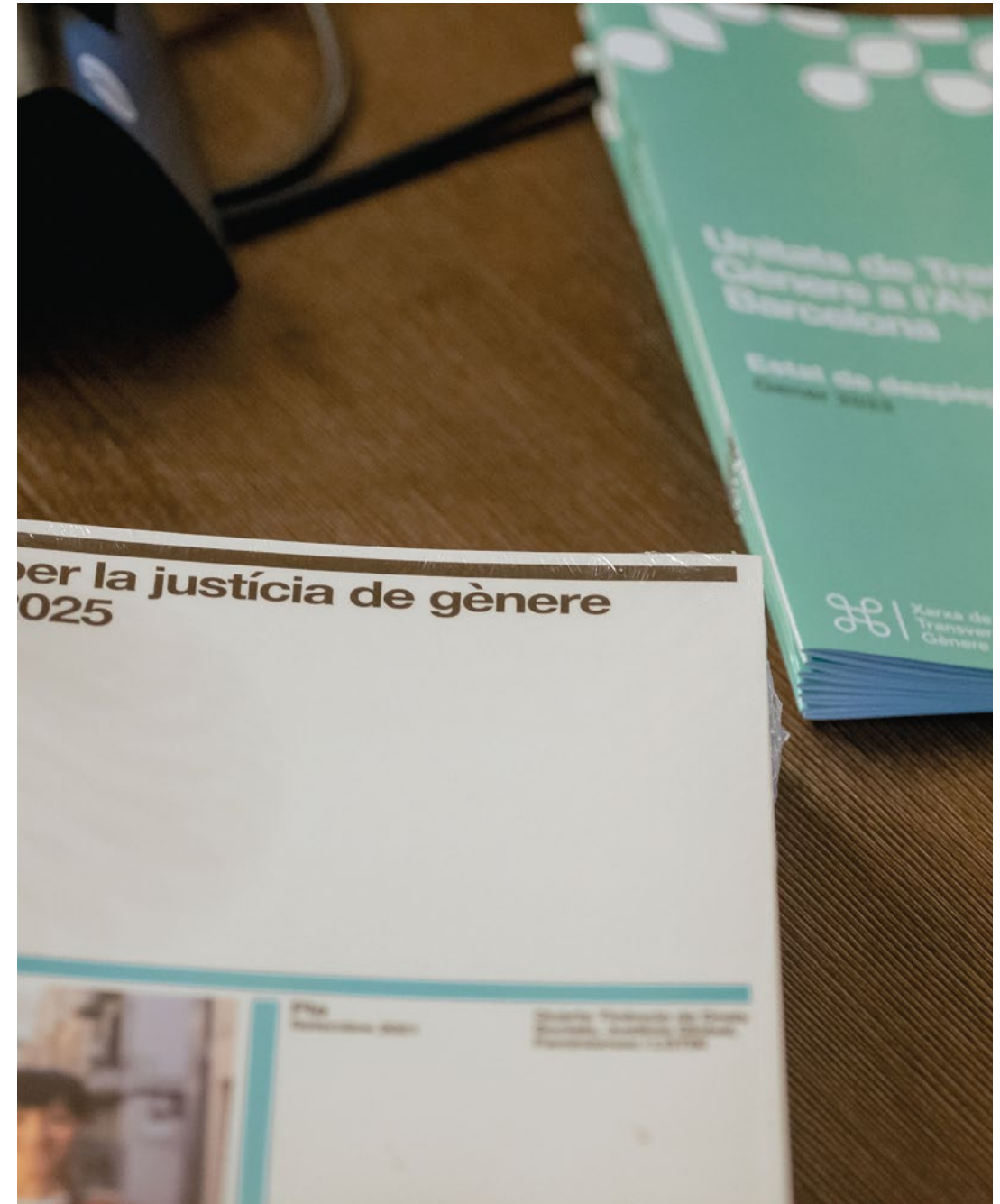
Quins obstacles principals us heu trobat a l'hora de tocar l'engranatge municipal per aplicar-hi mesures cap a la igualtat?

El principal obstacle és el masclisme, que està present no només a les estructures sinó també en les persones. Encara hi ha la percepció que els temes que tenen a veure amb la igualtat no són importants. Per exemple, hi ha moltes persones que pensen que la igualtat de gènere no és rellevant si hi ha una crisi econòmica a solucionar. I això no és cert: ambdós temes estan interrelacionats, van de la mà i s'han de tractar alhora. En general, qualsevol canvi estructural i sobretot en una institució tan gran com és l'Ajuntament de Barcelona genera moltes resistències i dificultats. Per això es combat amb molta formació, sensibilització, capacitat i coneixements.

Quins són els reptes més immediats per tal de continuar treballant per un ajuntament més feminista?

Consolidar les unitats de transversalitat de gènere i treballar des de la interseccionalitat. És moment de consolidar totes les estructures i treballs feministes que estem realitzant des del

2017 i anar més enllà. És fonamental també abordar les polítiques d'habitatge amb perspectiva de gènere. I sobretot treballar per a l'empoderament de totes les dones de la ciutat, però especialment de les més vulnerables.

TRENCANT BARRERES: MÉS DONES A LA GUÀRDIA URBANA I A BOMBERS DE BARCELONA

Des del Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes de l'Ajuntament de Barcelona 2020-2023 es posa el focus en mesures per fomentar l'entrada de dones en aquests dos cossos històricament molt masculinitzats.

«Al principi ens feien anar amb talons i faldilla de tub i portàvem una bossa de mà penjada, una bandolera, que a dins només tenia la guia de Barcelona. Ens feien servir de *floreros*». Són paraules de la Georgina, una de les 20 primeres dones que van accedir al cos de la Guàrdia Urbana de Barcelona (GUB) quan van permetre que es presentessin a les convocatòries l'any 1979. Al reportatge del diari Ara del 10/07/2022, ella i altres companyes expliquen les seves vivències, algunes d'elles experiències sexistes, en un cos molt masculinitzat.

Més de 40 anys després, les coses han canviat, però les xifres encara són baixes: l'any 2020 hi havia un 14% de dones al cos, una xifra que ha anat augmentant fruit de les noves convocatòries.

← **Benvinguda nova promoció bombers i bomberes, 2021**
Fotografia d'Edu Bayer

Les anàlisi de processos de selecció de la GUB fetes abans del III Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes 2020-2023, advertien que hi havia diverses proves culturals i aptitudinals i també físiques per accedir al cos que mostraven un biaix de gènere rellevant. És per això que l'increment de la presència de dones a la GUB s'ha convertit en una prioritat del consistori, especialment en el darrer mandat. «Quan en una organització hi ha un col·lectiu que representa més d'un 80% i l'altre menys d'un 20% i a la societat els percentatges no són aquests, és clarament un desequilibri. Per tant, estem impulsant accions positives i mesures específiques per acabar amb aquesta discriminació per raons de gènere», explica Montse Pina, responsable de l'Assessoria a la Gerència en l'àmbit de la perspectiva de gènere de la Guàrdia Urbana.

L'Ajuntament de Barcelona va ser la primera administració que va introduir la reserva de places per a dones a les seves convocatòries de la GUB, un 40%, després de la modificació de la Llei de policies locals. «El percentatge de dones aspirants una plaça en les darreres dues convocatòries que hem fet se situa en un 32%, en comparació al 24 o 25% de dones que es presentaven abans. Està claríssim que les nostres mesures han fet efecte: les dones han entès que les volem al cos», remarca Pina. I les xifres milloren: la 95a promoció de la GUB del 2022 incorpora 238 agents més, entre els quals 92 són dones, un 39%. Amb aquests nous efectius, el 16,6% dels agents del cos policial barceloní són dones, el percentatge més alt de la història.

Amb l'entrada de més dones, s'han enfortit també altres línies d'actuació. «Estem fent revisions de les instal·lacions i també dels uniformes, per adaptar-ho tot a l'increment de dones i amb perspectiva de gènere. També estem revisant els nostres protocols sobre sexismes i hem incorporat formacions sobre perspectiva de gènere i violències dins dels plans de formació permanent», detalla Montse Pina. A més, van impulsar la campanya comunicativa Som dones. Som urbanes. «Estem en un procés de revisar tota la cultura interna del cos per detectar i eliminar els sexismes, perquè volem més dones al cos, volem ser més plurals», rebla.

De sis a divuit dones a Bombers de Barcelona

També en el cos de Bombers de Barcelona s'han pres mesures per incentivar l'entrada de dones i l'adequació de la cultura del cos amb perspectiva de gènere. La principal ha estat la modificació d'alguns requisits d'accés de la darrera convocatòria del 2021, que constituïen un biaix de gènere cap a les dones. Les novetats més importants han estat l'eliminació de l'alçada mínima i màxima com a requisit d'accés, els barems de qualificació de les proves físiques, com ara el circuit d'agilitat, la natació o la cursa de llançadora, la incorporació d'una prova de l'àmbit sanitari i també de les especialitzacions i titulacions sanitàries com a mèrits avaluable.

Els resultats apunten que s'està treballant en la bona línia: de 79 professionals que es van incorporar a la darrera promoció, 12 van ser dones, un 15%. Es tracta de la xifra més alta de la història del cos. El cos passa, doncs, de tenir sis a divuit bombers.

Com en el cas de la GUB, hi ha també altres accions de mirada llarga que s'han posat en marxa per treballar per la igualtat. «Estem fent accions per fomentar la vocació de les nenes. Al Saló de l'Ensenyament, a jornades a diverses a escoles... Visibilitzem la figura de les dones bombers al cos perquè se les vegi com a exemple. Els resultats d'aquestes accions els veurem a llarg termini», explica Víctor Molinet, Cap d'Unitat de Bombers de Barcelona.

Molinet també destaca que cal una sensibilització interna en clau de gènere per canviar dinàmiques. «S'ha contractat una empresa externa per fer una avaluació dels possibles masclismes o assetjaments que hi pot haver als parcs de bombers. Bombers de Barcelona ha estat molts anys un organisme eminentment masculí, per tant té vicis i maneres de treballar molt masculines. Volem canviar això perquè quan s'incorporin més dones estiguin més còmodes», remarca.

FONTS

Bibliografia

Ajuntament de Barcelona

Mesura de govern La transversalitat de gènere a l'Ajuntament de Barcelona

Reglament per a l'equitat de gènere a l'Ajuntament de Barcelona

1r Informe de seguiment del REG (gener de 2020)

3r Informe de seguiment del REG (gener-desembre 2021)

Avaluació del Pla per la justícia de gènere 2016-2020

III Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes de l'Ajuntament de Barcelona 2020-2023

II Pla per la justícia de gènere 2021-2025

El gènere en xifres: repositori i informe 2019

Documentació de Dones i Feminismes (inclou 6 quaderns metodològics feministes)

Notícia (18/03/2021): «El 15% de les noves incorporacions al cos de Bombers són dones, el percentatge més alt de la història del cos»

Nota de premsa (22/02/2022): «Barcelona tindrà personal referent de transversalitat de gènere a tots els districtes, àrees, organismes autònoms i ens dependents»

Nota de premsa (15/03/2022): «Es multiplica per quinze el nombre de clàusules d'igualtat de gènere incorporades als contractes públics de l'Ajuntament»

Nota de premsa (22/09/2022): «La Guàrdia Urbana ascendeix a 3.360 agents amb la incorporació de la 95a promoció»

Diari Ara (10/07/22): «Les primeres dones policies: "Ens feien anar amb talons i faldilla"»

Entrevistes

- Sònia Ruiz, directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps
- Montse Pina, responsable de l'Assessoria a la Gerència en l'àmbit de la perspectiva de gènere de la Guàrdia Urbana de Barcelona
- Víctor Molinet, Cap d'Unitat de Bombers de Barcelona

03

**UNA CIUTAT ORGULLOSAMENT
DIVERSA**

Defensar la diversitat sexual i de gènere: una prioritat de ciutat

Les polítiques municipals dels darrers anys per erradicar la LGTBI-fòbia i promoure una Barcelona inclusiva interpel·len tant al col·lectiu LGTBI+ com al conjunt de la ciutadania i es fan sota una perspectiva de transversalitat de gènere.

L'any 2021, segons les dades de l'Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona, es va produir un increment rellevant del registre de discriminacions LGTBI-fòbiques, passant de 114 l'any 2019 a 159 el 2021 (el 2020, any de pandèmia, es va mantenir la mateixa xifra que el 2019).

En un escenari de creixement de l'extrema dreta i dels discursos d'odi, no només a Barcelona sinó a tot Europa, un dels principals reptes que té l'administració és millorar la protecció dels drets de les persones LGTBI+ i el suport a les persones víctimes de discriminació i violència per, en definitiva, construir una ciutat més respectuosa amb la diversitat sexual i de gènere.

La Llei 11/2014 per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, aprovada al Parlament de Catalunya, va ser un punt d'inflexió i d'impuls a la implementació de mesures efectives contra la discriminació del col·lectiu LGTBI+ en l'àmbit català. Aquesta norma estableix mesures en els àmbits d'educació, cultura, lleure, esports, salut, acció social o laboral que són competència municipal i, per tant, s'han de desenvolupar des de les administracions i el teixit local.

Per tal de desenvolupar aquestes i moltes altres mesures, l'Ajuntament de Barcelona va elaborar i aprovar l'any 2016 el Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere (2016-2020). Aquest Pla ha constituït durant tots aquests anys el principal instrument d'actuació del municipi per promoure la perspectiva de la diversitat sexual i de gènere i eliminar les desigualtats i violències derivades de l'orientació sexual, la identitat de gènere i les diferències en el desenvolupament sexual.

Polítiques per a tota la ciutadania

El nou Pla parteix d'una nova perspectiva conceptual. «Només el fet de passar de parlar de “polítiques LGTBI+” a “polítiques per la diversitat sexual i de gènere” ja és un canvi rellevant, perquè interpel·la el conjunt de la ciutadania, independentment del sexe, orientació sexual i identitat de gènere. S'entén que la diversitat sexual i de gènere és un valor i una riquesa que la ciutat ha de promoure i defensar» apunta Sònia Ruiz, directora de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps. En la mateixa línia, el Pla incorpora, com és evident, mesures dirigides específicament al col·lectiu LGTBI+, però també d'altres que pretenen integrar la perspectiva de la diversitat sexual i de gènere en les polítiques municipals, anant més enllà del col·lectiu.

En segon lloc, les polítiques sobre diversitat sexual i de gènere s'acosten a les polítiques d'igualtat entre homes i dones. Tal i com apunta la regidora Laura Pérez al llibre *Alianzas Rebeldes: un feminismo más allá de la identidad*, en l'anterior legislatura ja van passar de reubicar-se de la Regidoria de Dona i Drets Civils a la de Feminismes i LGTBI+. Aquest canvi reforça la idea que el sexisme i la LGTBI-fòbia, és a dir, les discriminacions cap a les dones i cap a les persones LGTBI+ parteixen d'una mateixa arrel de desigualtat: el sistema patriarcal. Per tant, el consistori aplica des del 2016 una perspectiva de gènere basada en la transversalitat a l'hora d'analitzar les problemàtiques i les necessitats del col·lectiu LGTBI+ i fer polítiques per a solucionar-les. Per aquest motiu, pren com a referència el II Pla per la justícia de gènere i tracta de ser coherent tant amb els seus continguts com amb la seva estructura.

Finalment, les polítiques per promoure i defensar la diversitat sexual i de gènere dels darrers vuit anys a la ciutat passen també pel filtre de la interseccionalitat: no es poden entendre al marge d'altres eixos de desigualtat com el gènere, la classe social, l'origen o la discapacitat.

Cap a una administració més inclusiva

Si es fan polítiques públiques per esdevenir una ciutat més diversa i inclusiva, és necessari que la pròpia institució també treballi en favor d'aquesta diversitat. En aquesta línia, el consistori ha pres una sèrie de mesures encaminades a la transformació de les pràctiques i la cultura de l'Ajuntament per incorporar la diversitat sexual i de gènere.

Fins a mitjans de l'any 2019, moment en què es fa el darrer informe de seguiment i balanç del Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere, s'han realitzat diferents sessions de formació específiques per al personal municipal: un mòdul sobre odi i discriminació a la Guàrdia Urbana, diverses sessions sobre polítiques LGTBI+ i interseccionalitat al personal tècnic municipal o un mòdul específic sobre diversitat sexual i de gènere a Barcelona Activa.

S'ha aconseguit també incorporar objectius de diversitat sexual i de gènere en 11 plans municipals. S'han aprovat dos protocols per garantir que els contractes i les concessions de l'Ajuntament no discriminin per raó d'orientació sexual i identitat de gènere i promoguin l'ocupació de persones del col·lectiu LGTBI+. A més, s'ha consolidat la línia de subvencions específica per a projectes sobre diversitat sexual i de gènere i pel col·lectiu LGTBI+ i s'ha creat una guia per incloure la perspectiva de la diversitat sexual i de gènere en la comunicació interna i externa de l'Ajuntament.

La promoció de la diversitat a la ciutat

Són també nombroses les accions que ha impulsat l'Ajuntament per tal d'incidir en diferents àmbits de la política municipal per erradicar l'LGTBI-fòbia i crear una ciutat més inclusiva. La fita més assenyalada, sens dubte, és la creació l'any 2019 del Centre LGTBI, un espai pioner i de referència amb un model de gestió cívica a càrrec de la Plataforma d'Entitats LGTBI+ de Catalunya.

Entre les diferents mesures, destaca la posada en marxa del programa Carolinas, un conjunt d'accions enfocades a la defensa dels drets de les dones trans que exerceixen treball sexual a la ciutat de Barcelona, com ara l'assessorament i assistència jurídica, la creació d'espais de trobada i suport mutu, i l'oferta de programes de formació i inserció laboral.

S'ha elaborat també una col·lecció de materials com guies, diagnòstics o reculls de bones pràctiques que contribueixen a promoure el coneixement de les realitats del col·lectiu LGTBI+ en diversos àmbits. La Guia per millorar l'ocupabilitat de les persones trans, la Guia per elaborar protocols de transició de gènere al lloc de treball per a empreses i administracions o el Diagnòstic de les diferents realitats, posicionaments i demandes de la població intersexual / amb DSD (diferències del desenvolupament sexual) a Barcelona, en són alguns exemples.

El nou pla per la diversitat sexual i de gènere que es prepara i que prendrà el relleu de l'actual té el repte de continuar incorporant aquesta perspectiva transversal en totes les polítiques municipals i de promoure polítiques públiques que empoderin el col·lectiu LGTBI+ i serveixin com a antídoto contra la LGTBI-fòbia. Així, Barcelona continuarà sent una ciutat orgullósament diversa.

Entrevista

<<Treballem per a tota la ciutadania, no només pel col·lectiu LGTBI+>>

L'any 2019 es va crear el Centre LGTBI, un espai de gestió cívica que ofereix serveis d'atenció i una àmplia programació d'activitats relacionada amb el col·lectiu LGTBI+ i la diversitat sexual i de gènere a la ciutat. Parlem amb Andreu Agustín, actual director, per fer balanç de les fites més importants d'aquests quatre anys i del treball comunitari que fan en xarxa amb altres entitats de la ciutat.

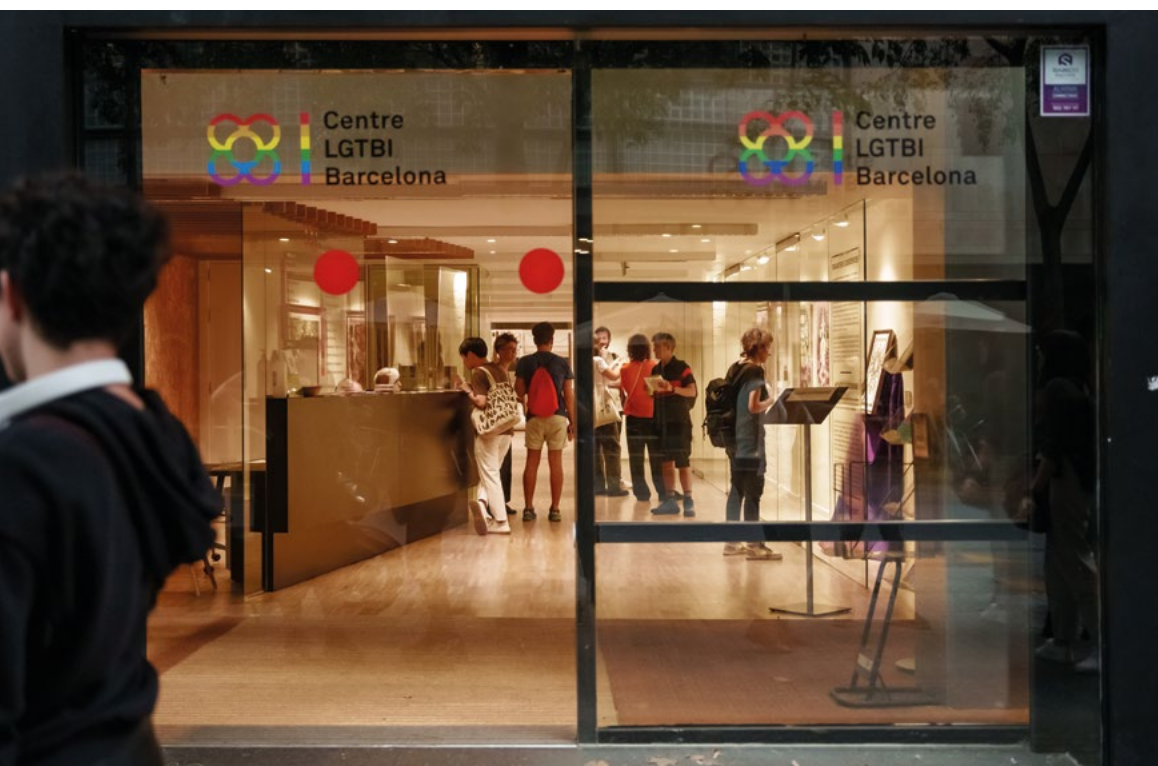
El Centre LGTBI de Barcelona es va inaugurar el gener de 2019 i és un centre pioner a la ciutat. Quina és la importància per les entitats i la ciutadania en el moment en què obre?

Aquest Centre respon a una necessitat que ja s'havia expressat en els dos plans municipals LGTBI+ elaborats a la ciutat. Les entitats i associacions que treballen pels drets LGTBI+ a Barcelona i a Catalunya demanaven un espai, que inicialment es plantejava com un centre de recursos. Un centre que aglutinés els recursos per la diversitat afectiva, sexual i de gènere.

Finalment, es va obrir el Centre LGTBI l'any 2019 com un servei municipal de l'Ajuntament de Barcelona però gestionat per una plataforma d'entitats LGTBI+ de Catalunya. El Centre, a més de ser un espai de recursos, és una porta d'entrada per a la ciutadania a diversos serveis i entitats.

† Andreu Agustín
Director del Centre LGTBI
de Barcelona

Quines han estat les fites més importants d'aquests gairebé quatre anys?

Cal tenir en compte que poc temps després d'obrir el Centre LGTBI va venir una pandèmia i, per tant, el desplegament i la posada en marxa de l'espai ha costat més del normal. En aquest temps, crec que s'ha configurat com un punt de referència pel que fa a l'atenció a molta gent i la porta d'entrada tant a la ciutadania com a les entitats de molts serveis que, a més, gràcies al Centre, es coordinen millor amb tota la xarxa de serveis públics que ofereix el municipi. En concret, nosaltres tenim accés al Sistema d'Informació d'Acció Social (SIAS), que és el programa de l'Ajuntament que permet que puguem compartir dades de manera ràpida i coordinada, per exemple, amb serveis socials. Això fa que la persona no hagi d'explicar el seu cas una altra vegada si el derivem a serveis socials. És una manera d'agilitzar i també de no revictimitzar les persones. Hem de dir que les ràtios d'atenció que estem tenint són molt altes, comparats amb serveis similars.

Un altre moment destacat és la festa del Centre LGTBI que organitzeu cada any.

Aquesta és una bona mostra de la part més lúdica, artística, de propostes que tenen a veure amb el pensament *queer* i LGTBI+. A través de la festa podem arribar a un públic al qual costa més d'arribar, com per exemple el jove. S'està consolidant com un punt de trobada de la comunitat, una festa de la diversitat per a tota mena de públics. I això és només una part de la programació. Fem moltes altres activitats trencadores i innovadores per abordar qüestions menys visibles sobre les realitats LGTBI+. La nostra programació és també una manera de sensibilitzar i lluitar contra la LGTBI-fòbia.

La visió interseccional és un dels paradigmes en les polítiques municipals feministes i LGTBI+ d'aquests darrers anys. Treballeu també amb aquesta visió al Centre LGTBI?

Sí, és clar. Aquí atenem persones molt diverses, i sovint en algunes de les persones LGTBI+ que atenem es creuen diversos eixos de discriminació que tenen a veure amb l'origen, l'estatus social, el gènere... Per exemple, atenem de manera habitual persones que demanen asil o refugi per qüestions LGTBI+. El Centre LGTBI i les entitats que en formen part intenten en aquests casos donar informació, acompanyar les persones observant les seves necessitats i tractant-les amb cura, i derivant-les als serveis o entitats corresponents que requereixin, com poden ser el Servei d'Atenció a Immigrants, Estrangers i Refugiats (SAIER) o la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR). El repte també és utilitzar un llenguatge accessible perquè tothom pugui saber fàcilment quins són els serveis que els podem oferir.

Oferiu també atenció psicològica. Quin tipus de casos tracteu?

Fem el que se'n diu una primera atenció. És a dir, no fem actuacions d'urgència, ni de llarga durada ni molt especialitzada. L'atenció psicològica pot durar fins a deu sessions, que són moltes, però no fem teràpies, per exemple. També oferim assessoria psicològica, acompanyant o donant suport a altres serveis, i orientació legal o jurídica. L'objectiu és atendre el màxim nombre de persones possible, acompanyar-les i indicar-los el camí per on han d'anar.

Hi ha altres tipus d'atenció que vulguis destacar que faci el Centre LGTBI?

Tenim un servei d'atenció a víctimes, tenim protocols de l'Oficina per la No Discriminació i d'entitats que tenen serveis d'atenció a les víctimes com l'Observatori contra l'Homofòbia per atendre els casos de discriminació. En aquests casos sempre hi ha atenció jurídica i suport psicosocial. Hi ha moltes consultes que tenen a veure amb qüestions sobre asil i refugi, com comentava, i d'altres relacionades amb el dret familiar (drets, herències, etc.).

Vas ser un dels responsables del primer Pla municipal per al col·lectiu lesbià, gai, transsexual i bisexual 2010-2015. En quines coses creus que s'ha avançat més des d'aleshores?

Jo crec que s'ha produït una gran evolució. Des que es va redactar el primer pla per al 2010-2015 han passat deu anys, i des d'aleshores hi ha hagut un canvi qualitatiu. D'entrada, està clar que el tema de la diversitat sexual, afectiva i de gènere s'ha incorporat a l'agenda política; abans ho estava però molt tímidament. Una de les coses que ha millorat més, potser, és l'atenció a les persones trans. El Centre fa una especial atenció a les persones trans i les acompanya, i col·labora amb altres serveis en la mateixa línia. Per exemple, ens coordinem amb serveis d'assessorament laboral com ara Barcelona Activa o amb associacions com per exemple Stop Sida que tenen un servei d'inserció per a persones trans. El programa TransOcupació de Barcelona Activa va néixer com a programa pilot en el primer pla LGTBI+ municipal i ara s'ha consolidat com un programa d'orientació i recerca de feina per a persones trans. El Centre té serveis especial per a persones trans: una assessoria psicològica i jurídica específica, un grup de suport entre iguals.

Mitjançant el segon pla (Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere 2016-2020) comencem a incorporar la transversalitat més clarament. El primer va ser molt ambiciós i molt mobilitzador, mentre que el segon, i esperem que el tercer, té l'objectiu d'incorporar polítiques interseccionals als serveis públics. Hem d'utilitzar un llenguatge entenedor per a les persones. La dificultat és nostra, no de les persones, les quals acostumen a venir de situacions vitals molt complicades. La capacitat d'escolta activa és bàsica i important: s'ha de parlar i s'ha de dialogar per entendre quines necessitats tenen.

El Centre LGTBI també té com a funció treballar més amb els districtes per desplegar la programació més enllà de l'espai físic del centre. De quina manera?

Hem fet diverses reunions de treball per cooperar a endreçar els sistemes de participació dels districtes pel que fa a la població LGTBI+: alguns tenen taules, altres tenen consell, alguns van amb el consell de Feminismes i altres són propis. Hem de fer aquest mapa i veure quines accions cal fer. D'entrada, hem de pensar com donar a conèixer que al carrer Borrell 22 hi ha un ampli catàleg de serveis a disposició de tota la ciutat que ha de ser de molt fàcil accés per als districtes. També cal descentralitzar la programació d'activitats, com ara taules rodones o exposicions, de manera endreçada i estructurada. Hem de treballar tot això amb els districtes, no ho podem fer nosaltres sols.

Per fer tota la feina que feu, calen aliances. A més dels districtes, amb qui més treballeu?

Fem molt treball comunitari i en xarxa amb molts col·lectius, tant al barri de Sant Antoni, on som, com al Raval o amb altres equipaments de proximitat com els centres cívics, les biblioteques o altres espais culturals. Som una mena d'agitadors i recollidors de propostes. La intenció del Centre LGTBI és que sigui percebut com un espai segur, un espai per a tothom. De fet, treballem per a tota la ciutadania, no només per al col·lectiu LGTBI+.

Cap a on creix el Centre LGTBI i quins nous reptes té per davant?

Doblem l'atenció social per necessitat, perquè hi ha molta demanda. Un repte de futur és veure com podem aprofitar recursos de la part de programació en relació a l'atenció. Que no siguin dues àrees tan separades. L'atenció acostuma a ser molt personalitzada, de tu a tu, però hi ha situacions que requereixen interrelació amb altres persones, detectar què està passant amb l'atenció, que també serveix com a observació de la realitat... i programar a partir d'això, per exemple.

Un altre servei que oferim és suport a entitats i projectes. No només apuntem a entitats necessàriament estructurades. En concret, també donem suport a entitats de joves que poden ser menys estructurades i més assembleàries. Estem mirant com materialitzem aquest suport: amb beques, a través d'un viver de projectes... La idea és poder acollir aquestes entitats a les nostres instal·lacions i que d'allà puguin sortir propostes d'acció, de reflexió i d'activisme.

† Primer aniversari del Centre LGTBI, 2020

Pensar el barri en clau LGTBI+: el cas de Sant Andreu

Les polítiques i mesures que impulsa l'Ajuntament de Barcelona per construir una ciutat més respectuosa amb la diversitat sexual i de gènere no només s'han de dur a terme de manera transversal en les diferents àrees municipals (salut, cultura, educació...), sinó que, en molts casos, cal adaptar-les i desplegar-les de forma descentralitzada als barris i districtes de la ciutat, tenint en compte la realitat particular de cada territori.

Alguns districtes de la ciutat han impulsat durant aquest mandat mesures de govern que aterren els objectius i línies marcades pel Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere (2016-2020), marquen un full de ruta i donen resposta a la Llei catalana 10/2014 per garantir els drets LGTBI+ i erradicar l'LGBTI-fòbia. Un d'ells és el districte de Sant Andreu, que va presentar el seu pla el 7 d'octubre de 2021 al consell plenari, on va ser aprovat.

Un procés participatiu amb la societat civil

La proposta neix des de la Taula LGTBI del districte de Sant Andreu, un òrgan consultiu i de participació sectorial constituït el setembre de 2018, en què participen entitats, serveis i equipaments del districte. L'objectiu de la taula és fomentar la igualtat de drets, les llibertats i el reconeixement social de les persones LGTBI+ als barris de Sant Andreu i, alhora, compartir activitats i necessitats de les organitzacions o espais que hi participen i fer un treball coordinat per impulsar accions de manera col·laborativa.

El procés de participació per elaborar el Pla LGTBI va incloure l'organització de set debats monogràfics, entre els mesos de març i maig del 2021, per treballar els diferents aspectes de la vida quotidiana de la població LGTBI+ del districte de Sant Andreu (l'educació, la salut, la cultura, els esports o les persones grans) i recollir experiències, bones pràctiques i mancances.

Fruit d'aquest procés, el document recull mesures enfocades al treball intern i extern. En l'àmbit intern, s'impulsen mesures per eliminar les discriminacions a les institucions, com ara incloure la perspectiva LGTBI+ a la normativa, plans i programes dels equipaments de proximitat del districte, fomentar la formació al districte de Sant Andreu i donar a conèixer recursos, protocols i guies sobre diversitat i inclusió, o enfortir la Taula LGTBI del districte sumant-hi entitats i equipaments i incrementant-ne la visibilitat.

Pel que fa a les accions amb projecció cap als barris, el Pla planteja, entre altres mesures, la promoció de programacions transversals LGTBI+ en els equipaments de proximitat del territori, la visibilitat de la lluita contra la LGTBI-fòbia en l'esport o incloure la mirada LGTBI+ a la salut comunitària mitjançant recursos i formacions als professionals sanitaris.

El Pla LGTBI de Sant Andreu, com el d'altres districtes que l'han aprovat, per exemple Gràcia, no només s'adreça als col·lectius LGTBI+, sinó també al conjunt de la ciutadania, i planteja que la perspectiva de la diversitat sexual i de gènere s'ha d'integrar de manera transversal en totes les polítiques municipals i des d'una mirada feminista. Aquest enfocament i un treball comunitari amb la participació del màxim nombre d'agents socials del territori, és una de les maneres més efectives de construir uns barris lliures de LGTBI-fòbia.

L'Orgullosa: més de 100 propostes artístiques pels drets LGTBI+

Per primera vegada, del 21 de maig al 28 de juny del 2022, sota el nom de l'Orgullosa, l'Ajuntament de Barcelona va impulsar a la ciutat una programació molt ambiciosa i descentralitzada, per acostar la commemoració als barris, plena d'activitats culturals, d'oci i de reflexió per reivindicar els drets de les persones LGTBI+.

El programa incloïa més de 100 propostes artístiques que visibilitzen la pluralitat de mirades dins del col·lectiu, sempre tenint en compte un enfocament intergeneracional, transfeminista i interseccional. La programació es va elaborar col·lectivament, amb la participació de les entitats, els museus, les biblioteques, els centres cívics i els agents de cada districte que durant tot l'any treballen per reivindicar la diversitat sexual i de gènere.

Els barris, també orgullosos

La celebració de l'Orgullosa es va far també de manera descentralitzada als barris. «Hem posat èmfasi en generar aliances per tota la ciutat, a les taules territorials, als districtes i als barris, per defensar i promoure la diversitat com un antídote a la discriminació», explicava la regidora de Feminismes i LGTBI+, Laura Pérez, durant la presentació del projecte.

Així, els diferents barris van poder celebrar la seva Orgullosa particular: al Guinardó es van fer monòlegs i espectacles familiars de titelles; a Sant Andreu es va poder gaudir d'una obra de teatre sobre monogàmies i poliamor; a l'Eixample es va organitzar un cicle d'espectacles i xerrades amb el títol de «Me siento extraña»; al Poblenou es va experimentar amb l'expressió de gènere en el taller «Naciste desnuda, lo demás es drag», i a la Trinitat es va poder recordar a través d'un cabaret flamenc la figura de la referent trans del barri Flor del Campo.

↑ Gala l'Orgullosa, 28 de juny de 2022

De Montjuïc als museus

L'Orgullosa va donar el tret de sortida el 21 de maig amb la Festa del Centre LGTBI, una proposta de diferents activitats i tallers al barri de Sant Antoni, i va finalitzar amb la Gala l'Orgullosa, un acte gratuït celebrat el 28 de juny, dia en què es commemoren els aldarulls al bar Stonewall de Nova York que van donar peu a la diada per a l'alliberament LGTBI+ a tot el món. A l'Anella Olímpica de Montjuïc s'hi van congregar més de 15.000 persones per veure artistes com Rodrigo Cuevas, Maria Arnal i Marcel Bages, Maruja Limón, Flamenco Queer o Samantha Hudson. Música, *drag*, ball i humor per celebrar amb orgull la diversitat.

Els museus de Barcelona també es van sumar a la celebració de la diversitat sexual i de gènere, seguint la iniciativa Museus LGTBI+ impulsada l'any 2021 en col·laboració amb el Centre LGTBI de Barcelona. Nou museus de la ciutat van oferir durant el mes de juny del 2022 exposicions, visites i xerrades que visibilitzen els impactes del VIH i la sida sobre les vides dels artistes, el trànsit de gènere i la intersexualitat o la diversitat sexual dins el món animal. «Són activitats i instal·lacions que ens fan reflexionar sobre realitats que fins ara estaven poc representades o excloses en l'àmbit cultural. Per això, també hem celebrat una jornada de taules rodones per reflexionar sobre què pot aportar el moviment LGTBI+ als museus», detalla Andrés Agustín, director del Centre LGTBI de Barcelona.

L'Orgullosa se suma a la resta d'actes reivindicatius que es fan per l'Orgull ja consolidats a la ciutat i liderats per les entitats, com la tradicional penjada del penó amb els colors de l'arc de Sant Martí al balcó de l'Ajuntament, la manifestació del 28J i la concentració d'entitats del col·lectiu LGTBI+ a la plaça de Sant Jaume.

FONTS

Bibliografia

Serra, Clara; Garaizábal, Cristina i Macaya, Laura (coord.). *Alianzas rebeldes: un feminismo más allá de la identidad*. Manresa: Bellaterra edicions, 2021.

Observatori Contra l'Homofòbia. Informe *L'estat de la LGTBI-fòbia a Catalunya 2021*

Ajuntament de Barcelona

Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere (2016-2020)

Informe de seguiment i balanç del Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere (octubre 2019)

II Pla per la justícia de gènere 2021-2025

Mesura de govern per la diversitat sexual i de gènere del Districte de Sant Andreu (setembre 2021)

Programa i roda de premsa de l'Orgullosa

Web Decidim.Barcelona. Taula LGTBI del Districte de Sant Andreu

Entrevistes

- Andreu Agustín, director del Centre LGTBI de Barcelona

NES ELLAR

ncia

ció de Claudia Frontino

fenomen natural, sinó que és fruit d'un problema que imaginem. Segons els darrers càlculs, a Barcelona carrer. Però estar en situació de sensellar també és de no tenir sostre o viure al carrer.

s dones a no tenir un habitatge digne i segur poden ent de l'accés a l'habitatge, la precarietat laboral i ncs, conviure amb la parella agressora, ocupar un pis desconeguts, viure en una nau o residir a casa de la és sensellarisme. Tot i que aquestes formes no siguin pecífiques del sensellarisme femení.

04

COMBATRE LA FEMINITZACIÓ DE LA POBRESA

Dones sense llar: la cara més invisible de l'exclusió

El 9,4% de persones que dormen al carrer són dones. Però això és només la punta de l'iceberg: hi ha també moltes altres formes de sensellarisme entre quatre parets. La prevenció de les causes estructurals que porten a les dones a situacions d'exclusió residencial i l'adequació de l'atenció i dels equipaments a les seves necessitats són algunes de les línies estratègiques impulsades al llarg dels anys a la ciutat.

L'Anna Maria va passar deu anys vivint i dormint a la plaça de Vicenç Martorell del Raval; a alguns caixers els dies de fred, de tant en tant a una pensió, i a l'estiu, a la platja. Tot això després de quedar-se vídua, patir un accident, perdre el negoci i la xarxa familiar, caure en l'alcoholisme. És un dels colpidors testimonis del reportatge *Dones sense llar. Històries de supervivència*, de Clàudia Frontino, guanyador l'any 2021 del Premi Montserrat Roig de promoció de la investigació periodística en l'àmbit de benestar social de l'Ajuntament de Barcelona.

Dones com l'Anna Maria són la cara més visible i més greu de l'exclusió social i la pobresa, que a Barcelona, com a la resta de ciutats europees, té rostre femení: a la ciutat, una de cada cinc dones majors d'edat (el 21%), la majoria dones d'origen migrant i amb persones a càrrec, viu sense cap ingrés, segons dades apuntades per Laura Pérez, regidora de l'Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI+, el juliol del 2022. En el cas dels homes en situació de vulnerabilitat, la xifra és del 16%.

Segons el Recompte 2021 de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar (XAPSLL), hi ha 895 persones dormint als carrers de Barcelona. Les dades de març del 2021 de l'Ajuntament de Barcelona indiquen que el 9,4% són dones. Si bé aquestes dones que viuen al carrer són la punta de l'iceberg i la part més visible del sensellarisme femení, cal recordar que hi ha situacions menys visibles en què les dones poden viure sota un sostre però en situació d'exclusió residencial. Viure en habitatges on conviuen amb persones que exerceixen violència contra elles, en caravanes poc adequades o habitatges sobreocupats, ocupant immobles perquè no poder assumir un lloguer o en residències, refugis o cases d'acollida temporal també vol dir no tenir una llar.

Una vida de violències

«Sabem que les dones sense llar intenten evitar dormir al carrer a qualsevol preu. Si viure al carrer en sí mateix ja és perillós, ser dona i dormir al carrer encara ho és més. Han de guardar les pertinences i defensar-se de la violència gratuïta i també de possibles agressions sexuals», explica Albert Sales, investigador de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona i assessor en les polítiques municipals sobre desigualtats i sensellarisme.

«Si abordem la situació de les dones sense llar, malauradament hem de parlar de trauma psicològic, de processos migratoris traumàtics, d'inestabilitat laboral, de violència familiar... La seva trajectòria vital és molt dura, i cal que considerem tots els aspectes per poder plantejar un acompanyament adequat», afirma Elena Sala, responsable del projecte Dones amb llar de l'associació Centre d'Acollida Assís, un projecte d'atenció social específica per a dones en situació de sense llar.

Cal assenyalar també que el sensellarisme femení va de la mà en moltes ocasions de la violència masclista. Segons una enquesta feta per l'associació Assís, el 64% de les dones que es troben en situació de sense llar han patit violència de gènere al carrer i delictes d'aporfòbia, davant d'un 52% en el cas dels homes.

Introduir la perspectiva de gènere en l'atenció a les persones sense llar

Per tal de fer front a les problemàtiques concretes de les dones sense llar i adaptar les intervencions a aquesta realitat, el consistori va elaborar un pla per incorporar la perspectiva de gènere a les polítiques públiques mitjançant una mesura de govern, que recull línies d'actuació estratègiques per a la prevenció del sensellarisme femení i la introducció de la perspectiva de gènere en l'atenció a les persones sense llar a Barcelona entre 2020 i 2023. Aquesta mesura va en paral·lel a l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i la precarietat a Barcelona 2016-2024, que ha impulsat la transversalització de la perspectiva de gènere en les polítiques de lluita contra la pobresa a la ciutat.

El document inclou una vintena de propostes enfocades a evitar que dones que formen part de col·lectius en risc quedin en situació de sensellarisme, a millorar l'atenció que reben i a renovar i adaptar equipaments específics per a elles. Segons la mesura, es crearan vuitanta noves places d'acollida en què les dones tindran preferència d'accés.

← **Exposició Dones sense llar, 2022**
Fotografia de Sergi Panizo

«Hem d'entendre que les persones sense llar necessiten, a més d'un lloc on dormir, que es respecti la seva intimitat i autonomia. Per això, els nous equipaments que es creen a Barcelona a partir del 2015 van en la línia de reforçar els programes *housing first* o Primer la llar», apunta Albert Sales. És un programa pilot que ofereix a persones soles sense llar un habitatge com a primera mesura per a la inclusió i un suport socioeducatiu perquè puguin tirar endavant i valdre's per si mateixes.

De La Llabor a La Violeta

Barcelona compta amb prop de 2.700 places per acollir persones sense llar, en espais de titularitat municipal o en col·laboració amb el conjunt d'entitats que integren la Xarxa d'Atenció per a Persones Sense Llar (XAPSLL). Això vol dir unes 500 més que abans de l'esclat de la pandèmia. Fins fa poc, els centres d'acollida estaven dissenyats sobretot per a homes, fet que deixava les dones que es troben en situació de sensellarisme en condicions de més vulnerabilitat o provocava que no volguessin utilitzar aquests recursos habitacionals d'emergència. Per aquest motiu, a més de la inversió en obres de reforma dels equipaments d'acord amb criteris que tinguin en compte les necessitats específiques de les usuàries, l'Ajuntament ha obert de moment dos centres residencials exclusius per a dones sense llar: La Llabor i la Violeta.

El Centre Residencial d'Inclusió (CRI) La Llabor va ser el primer espai d'aquestes característiques que va obrir a la ciutat, a l'octubre del 2020. Es troba al barri d'Horta i compta amb 40 places. Després va venir La Violeta, a l'abril de 2021, situat a Sarrià - Sant Gervasi, amb 26 places i gestionat per Assís Centre d'Acollida.

«El nostre objectiu a La Violeta és que les dones que atensem puguin iniciar un procés de recuperació i de reparació personal en paral·lel a un procés de reinserció laboral i professional. Volem que no caiguin en situació de carrer, però també evitar que es cronifiquin com a usuàries de la xarxa de persones sense llar», explica Elena Sala.

La responsable del programa de sensellarisme femení a l'associació Assís considera que hi ha dades positives de recuperació: el 70% de les dones del Centre han trobat una feina, tot i que precària. Això ha permès que es puguin iniciar processos de regularització de dones migrades que estaven en situació administrativa irregular. «No podem canviar els problemes estructurals del mercat de l'habitatge però sí podem intentar que les dones que estan amb nosaltres tinguin més recursos personals, més confiança en si mateixes i més coneixement del circuit, per saber quines portes han de tocar si alguna vegada ho necessiten», rebla.

La situació de les dones sense llar obliga a revisar espais i serveis perquè les persones puguin reconstruir la seva vida i a posar la mirada en la prevenció i l'accés a l'habitatge. Un dret al qual tothom hauria de poder accedir.

El poder, per a elles: Dones amunt

El programa Dones amunt, que s'emmarca en l'estratègia municipal contra la feminització de la pobresa, acompanya 74 dones cada any en un procés d'empoderament individual i col·lectiu.

La pandèmia va trasbalsar la vida de moltes persones, sobretot la d'aquelles que ja es trobaven en situació de vulnerabilitat. És el cas de la Lizbeth Cifuentes, una dona de Colòmbia de 28 anys que va arribar a Barcelona el novembre del 2019, amb el seu marit i la seva filla de tres anys, buscant una millor qualitat de vida i feina quan acabés la carrera de psicologia. Però en pocs mesos, tot canvià. «Quan arribà la pandèmia el març del 2020, se m'ajuntà el no tenir diners perquè no tenia feina amb el fet de no poder buscar-ne perquè no podia deixar sola la meua filla. Aquí no tinc a la meua família, només a la del meu marit. Estava emocionalment molt tocada», confessa.

És aleshores quan, després d'una visita a la treballadora social, la Lizbeth és derivada al programa Dones amunt. Aquest projecte s'emmarca en l'estratègia en contra de la feminització de la pobresa i la precarietat de l'Ajuntament de Barcelona i té l'objectiu d'acompanyar les dones en un procés d'empoderament personal, enfortint les seves capacitats, la seva autonomia i autoritat per impulsar canvis, i així transformar la situació de precarietat en què viuen. L'acompanyament es basa en reunions individuals i col·lectives per tal de desenvolupar plans d'acció personals que facilitin aquest empoderament.

Un projecte que s'estabilitza

El primer programa pilot es va desenvolupar entre els mesos de juliol del 2018 a març del 2019 i va comptar amb la participació de 53 dones de la ciutat. Els bons resultats del projecte i l'impacte real que va tenir en les dones participants va fer que es consolidés, no com una intervenció puntual sinó com un projecte anual estable. L'any 2021, en un context de pandèmia, van participar 74 dones repartides en cinc grups a cinc barris: Poble-sec, Trinitat Vella, Zona Nord, Besòs i Roquetes.

Les dones han treballat en cada grup el seu empoderament amb l'objectiu de transformar les situacions de precarietat en què viuen. «Jo era d'aquelles dones que no diuen les coses per no crear problemes, i aleshores em carregava amb els problemes i les emocions d'altres persones, tant en l'àmbit familiar com en el laboral. A les sessions de grup de Dones amunt podíem compartir com ens sentíem i veure les coses que ens angoixaven a totes. De vegades, et penses que ningú més està passant per la teva situació però ho parlava i me n'adonava que no estava sola», recorda la Lizbeth.

«El retorn que tenim és que la realitat material de moltes d'aquestes dones ha canviat relativament poc, però sí que ho ha fet la perspectiva amb què identifiquen què els passa i la manera en què ho aborden», explica Elena Herranz, responsable tècnica de Dones amunt. «Per exemple, en l'àmbit laboral, elles pensaven que no tenien drets i després de les sessions de suport individual i col·lectiu, entenien que eren subjectes de drets i els reclamaven. O en altres àmbits, sabien reconèixer molt ràpidament situacions de violència que al principi no identificaven i maneres per combatre-les», afegeix.

L'impacte amb dades

Les dades de la darrera edició del programa Dones amunt són esperançadores. Així, 39 de les 75 participants han passat de no tenir cap ingrés a tenir ingressos propis; 21 dones de les 61 que estaven en una situació administrativa irregular han iniciat accions per millorar o canviar aquesta situació, i 35 de 74 dones han iniciat algun tipus d'acció formativa com ara cursos d'idiomes, d'informàtica, d'habilitació o formació professional. A més, cal destacar que el 71,62% de les participants ha manifestat que la seva salut mental ha millorat al finalitzar el projecte.

Lizbeth Cifuentes va trobar feina a un bar-cafeteria a prop del mar mentre feia el programa. «Però quan acabi la carrera vull fer un màster en psicologia clínica i organitzacional i m'agradaria crear una fundació sobre aquest tema», puntualitza. «T'adones, conforme passa el temps, que les dones participants són molt resistents i que el projecte té un impacte real en totes elles. Però s'acaba, i el repte és intentar que més dones segueixin vinculades a altres projectes d'empoderament per poder-les seguir acompanyant», afegeix Elena Herranz.

TransOcupació: una oportunitat d'inserció

128 persones trans han passat per un programa municipal basat en itineraris personalitzats d'orientació i recerca de feina.

La Laila Alfailakawi és de Kuwait, té 24 anys i va arribar a Barcelona amb 21. Sent de Kuwait troba que ha arribat a una ciutat que és més gran que tot el seu país sencer. El seu somni és poder viure en un lloc més petit i calmat, tenir una floristeria i un refugi d'animals.

Però la Laila de moment es queda a Barcelona per diversos motius: perquè hi viu amb la seva parella, està enmig del procés de sol·licitud d'asil encara per resoldre i ha aconseguit una feina a una botiga de cosmètics a la ciutat gràcies al programa TransOcupació.

TransOcupació és un programa d'inserció sociolaboral de l'Ajuntament de Barcelona adreçat a persones trans i basat en itineraris personalitzats d'orientació i recerca de feina. A més, dona resposta a les dificultats afegides que puguin trobar les persones trans en situació d'atur que es vulguin incorporar al mercat de treball. «Abans de passar pel programa, vaig fer diverses entrevistes de feina i ningú no volia contractar-me pel fet de ser trans i refugiada», remarca.

La discriminació laboral de les persones trans es mou en xifres molt altes. Es calcula que la taxa d'atur està voltant del 80%. Segons una enquesta publicada el 2020 per l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA), el 77% de les dones trans han patit alguna situació de discriminació a l'hora de buscar feina a l'estat espanyol. És per aquest motiu que programes com TransOcupació es fan més que necessaris.

Un seguiment que empodera

La Laila explica que l'acompanyament que ofereix aquest programa li ha permès empoderar-se. «Amb la meva orientadora vam dissenyar un pla de futur que m'ha ajudat a anar pas a pas. Ara sé que he d'aprendre una mica de català, fer algunes formacions i renovar diversos papers. Normalment les noies trans no tenim a ningú, i aquí m'he sentit ajudada», explica.

L'equip tècnic del programa TransOcupació, emmarcat en el Pla municipal per la diversitat sexual i de gènere i l'Estratègia per l'ocupació de Barcelona 2016-2020, el formen dues persones tècniques d'orientació i inserció laboral especialitzades en el col·lectiu trans que es coordinen amb la resta d'equips d'ocupació de Barcelona Activa.

En total, des del mes de setembre del 2019 fins al mes de juny del 2021 han estat ateses 128 persones. Dues de cada tres són dones trans i el 56%, menors de 30 anys. Tot i la situació de pandèmia per la covid-19, s'ha aconseguit la inserció en el món laboral de gairebé un 40% de les persones participants en el marc del programa.

Guia per **elaborar** **protocols de transició** **de gènere** **al lloc de treball**

PER A EMPRESES I ADMINISTRACIONS

El coratge de Mujeres Pa'lante o com emancipar les cures gràcies al feminisme comunitari

Fa prop de 15 anys que el col·lectiu Mujeres Pa'lante acompanya dones migrants en el procés d'acollida. El que en un principi era una xarxa de suport mutu entre persones d'origen colombià s'ha convertit en un referent del feminisme comunitari. Mujeres Pa'lante acompanya a l'hora de tramitar permisos de residència, lluita contra la vulneració dels drets laborals i, des del 2017, i gràcies al suport de l'Ajuntament de Barcelona, ha aixecat una cooperativa on ofereixen serveis de càtering, neteja de la llar i cures. Però sobretot, tal com explica la seva secretària general, Wendy Espinosa, ajuda les dones a cuidar d'elles mateixes, a emancipar-se.

Mujeres Pa'lante va néixer fa més d'una dècada d'un col·lectiu anterior, Maloca, que es va crear per donar suport a la població d'origen colombià que era víctima de desplaçaments i migracions forçoses. «A Maloca ens vam adonar que les necessitats de les dones colombianes no estaven cobertes. Més enllà d'ajudar a resoldre problemes migratoris hi havia qüestions de gènere que no estàvem abordant», argumenta Espinosa. Per això, l'any 2007 van decidir crear un col·lectiu que acompanyés aquestes dones.

<< Més enllà d'ajudar a resoldre problemes migratoris hi havia qüestions de gènere que no estàvem abordant >>

«Acompanyàvem a l'hora de tramitar permisos de residència, però ho fèiem amb la perspectiva del que han hagut de passar altres dones abans. Això generava xarxes de suport fortes, que permetien que les que arribaven coneguessin el lloc, la documentació que se'ls demanava o les lleis del país», recorda. Més endavant, van desenvolupar una xarxa d'assistència sociolaboral: «Vam començar ajudant les dones a millorar la presentació dels seus currículums, però ara aquesta formació és molt més profunda perquè ajudem a desenvolupar habilitats, a formar-se per aprendre a trobar feina».

En definitiva, Mujeres Pa'lante funciona com una veritable xarxa i les dones s'hi adhereixen pel boca-orella. «Les dones arriben perquè han parlat amb altres dones que ens coneixen o perquè han estat derivades per altres entitats», reconeix Espinosa. El cert, però, és que la majoria són veïnes de l'Hospitalet de Llobregat o del barri de Sant Antoni de Barcelona. «Aquestes dones arriben perquè tenen la necessitat de trobar una feina, de regular la seva situació migratòria o per violència masclista o sexual», explica la secretària general de la cooperativa. També s'hi sumen perquè volen donar un tomb a la seva trajectòria laboral o perquè no aconsegueixen adaptar-se al nou entorn.

«Les dones arriben a l'entitat perquè volen trobar feina, regular la seva situació o per violència masclista»

D'aquesta manera, el projecte s'ha dividit en dues potes d'actuació ben diferenciades. Mentre que un grup ha continuat atenent la primera acollida, amb els permisos de residència o treball, des del 2017 i gràcies al suport de l'Ajuntament de Barcelona, una part de les sòcies ha engegat un projecte cooperatiu per donar una sortida laboral a les dones migrades. «A la cooperativa oferim serveis de càtering, de neteja i de cures. Alhora, oferim cursos d'assistència a persones amb diversitat funcional, d'auxiliar d'infermeria i de prevenció de riscos laborals», afirma Espinosa, que detalla que, després de la pandèmia de la covid-19, els problemes que han atès han canviat i han consolidat aquest àmbit d'acció.

Així és com les usuàries es fan sòcies treballadores i la cooperativa s'assegura que els clients paguen les nòmines amb tarifes dignes. «En aquest sentit, potser no som massa competitives en comparació a altres empreses privades. Hem après del cooperativisme a mesura que engegàvem el projecte, i hem hagut d'acceptar que si una família necessita una cuidadora més de 30 hores a la setmana, potser no tindrà prou recursos per pagar el servei que nosaltres oferim. Cal tenir en compte que, normalment, les famílies no poden pagar el que costa un contracte de cuidadora de jornada completa», argumenta Espinosa.

Per millorar la situació laboral de les treballadores de les cures i la llar, la secretària general recorda que hi ha entitats com Anem per feina que assessoren les famílies perquè puguin fer-se càrrec de contractes amb unes bones condicions per a la treballadora. Per complementar aquesta tasca, a Mujeres Pa'lante estan esmerçant esforços a fer que les cuidadores s'adonin que elles també s'han de cuidar. «Hem introduït les autocures en totes les formacions que fem, sigui en els tallers que impartim per als ajuntaments o per a les professionals i les cuidadores familiars», explica la portaveu.

El més preocupant, per a Espinosa, és adonar-se que moltes de les dones que assisteixen a les seves formacions ho fan pensant que han d'aprendre a ajudar els altres, quan en realitat el que han d'aprendre és a tenir cura d'elles mateixes. «Les dones som massa bones ignorant-nos, no escoltant el nostre cos. Després que una companya morís per culpa d'això, considerem que les autocures són imprescindibles». L'altra batalla que Mujeres Pa'lante encara ha de lliurar és com fer valdre la tasca imprescindible de les cures en la nostra societat. «Ens cal valorar molt més les persones que treballen a la llar. Falta informació, però sobretot més reconeixement», conclou Espinosa. El que és clar, és que Mujeres Pa'lante ha obert des del feminisme comunitari un horitzó pel qual continuar lluitant.

«Som massa bones no escoltant el nostre cos. Per això, considerem que les autocures són imprescindibles»

FONTS

Bibliografia

Frontino, Clàudia (Diari Ara), 2021. *Dones sense llar. Històries de supervivència*.

Web ASSÍS Centre d'Acollida. Actualitat. «El 64% de les dones en situació de sense llar han patit violència al carrer»

Ajuntament de Barcelona

Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat a Barcelona 2016-2024

Roda de premsa (05/07/2022): 6 anys, balanç de Laura P-erez de l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat a Barcelona 2016-2024

Mesura de govern per a la prevenció del sensellarisme femení i la introducció de la perspectiva de gènere en l'atenció a les persones sense llar a Barcelona 2020-2023

Informe de seguiment 1r any de la Mesura de govern per a la prevenció del sensellarisme femení i la introducció de la perspectiva de gènere en l'atenció a les persones sense llar a Barcelona 2020-2023

III Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes 2020-2023 de l'Ajuntament de Barcelona

II Pla per a la justícia de gènere 2021-2025

Servei Primer la Llar

Memòria programa TransOcupació 2019-2021

Entrevistes

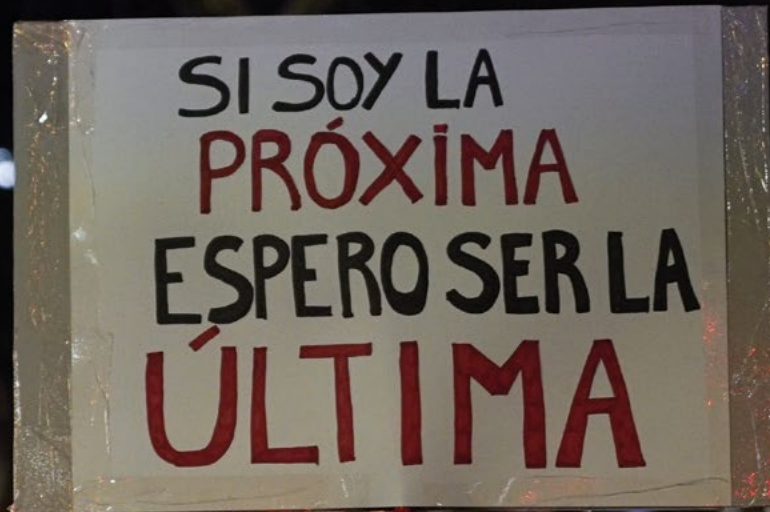
- Laila Alfaiakawi, usuària del programa TransOcupació
- Lizbeth Cifuentes, usuària del projecte Dones Amunt
- Wendy Espinosa, secretària general de la cooperativa Mujeres Pa'lante
- Elena Herranz, responsable del projecte Dones amunt
- Elena Sala, responsable del projecte Dones amb llar de l'associació Centre d'Acollida Assís
- Albert Sales, assessor en les polítiques municipals sobre desigualtats i sensellarisme

05

Prevenció de violències

La prevenció, eina clau per posar fre a les violències masclistes

L'Ajuntament de Barcelona posa en marxa el II Pla per la justícia de gènere 2021-2025 amb estratègies de prevenció per combatre les violències cap a les dones i el col·lectiu LGTBI+. Un pla per treballar els rols de gènere i combatre les masculinitats tòxiques des d'una lògica antipunitivista que posa el focus en la formació, la informació i l'acompanyament.

Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), 736 milions de dones han sofert violència de gènere i una de cada quatre joves d'entre 15 i 24 anys que ha tingut alguna relació íntima n'haurà patit en arribar als 25. A més, si tenim en compte que no totes les persones en situació de maltractament denuncien, ens trobem que les violències cap a les dones i el col·lectiu LGTBI+ són una de les problemàtiques que més afecta el conjunt de la societat.

La seguretat és un dret fonamental recollit a la Declaració Universal dels Drets Humans (article 3) que té una estreta relació amb la llibertat (d'expressió, decisió i moviment) i amb el dret de les persones a no patir violència (Naredo i Praxàgora coop., 2010). Però les vivències entre dones, persones LGTBI+ i homes són radicalment diferents, com ho són també les violències físiques i estructurals que pateixen. Per això, la construcció del concepte de seguretat no és neutre des de la perspectiva de gènere, com tampoc ho és des del punt de vista d'altres clivells significatives com són la classe social, l'origen, l'ètnia, l'edat o l'orientació sexual.

Homes i dones pateixen processos de socialització diferenciats des del seu naixement que impliquen una lectura ben diferent de l'entorn i de la percepció de vulnerabilitat. Tenint en compte això, l'Ajuntament de Barcelona, explica Bàrbara Melenchón, cap del departament de Prevenció de les violències masclistes, treballa per tal de crear entorns segurs i relacions no-violentes posant el focus en la prevenció i no en el càstig. Un enfocament antipunitivista que vol fomentar una convivència entre persones basada en el respecte mutu. «El que es busca és tenir estratègies per prevenir la violència masclista a través de la sensibilització social, conscienciar la població sobre aquesta violència que és una vulneració gravíssima dels drets humans, fer estratègies comunitàries i recolzar les víctimes.»

Es tracta, apunta Melenchón, de «reflexionar sobre els rols de gènere, promoure les relacions igualitàries i les relacions afectivosexuals més respectuoses i lliures».

I així ho recull el II Pla per la justícia de gènere 2021-2025, en què un dels objectius és implementar estratègies que incorporin la perspectiva de gènere en els instruments d'informació de les polítiques de seguretat a la ciutat i treballar des de la prevenció, la formació i l'acompanyament. Per Melenchón cal treballar en campanyes de formació i informació per tal d'evitar i detectar possibles violències. «Els punts liles als llocs més multitudinaris o experiències com el No callem en sales de concerts i festivals de música, ens permeten incorporar aquesta mirada preventiva de les violències i els assetjaments sexuals en els espais on hi ha molta aglomeració.»

Escoles per la igualtat

Però a banda de l'oci nocturn, un dels espais on és important prevenir les violències són les escoles. Treballar en la infància els rols de gènere permet construir una ciutadania més sana i igualitària en el futur. Així, projectes com ara Escoles per la igualtat i la diversitat, impulsat des de la Regidoria de Feminismes i LGTBI+ de l'Ajuntament de Barcelona, permet abordar les desigualtats i les violències de manera preventiva des de les primeres edats. La finalitat del programa és la prevenció de les violències i la discriminació basades en la diversitat funcional, la diversitat cultural i la diversitat afectiva, sexual i de gènere.

El projecte, destinat a escoles i instituts, vol revertir a través de tallers, trobades i activitats didàctiques les desigualtats entre dones i homes i les discriminacions envers grups minoritzats. «Volem incidir en el procés de socialització d'infants i adolescents que de manera inconscient van construint una representació de la realitat que amaga prejudicis i falses creences, amb repercussions en les formes de relació de tota la societat», relata Melenchón.

A més, el projecte no només s'adreça a l'alumnat sinó també a les seves famílies. «Es va fer formació del professorat i es va proporcionar una sèrie d'activitats didàctiques perquè el mateix professorat les implementés a l'aula, alhora que es van dinamitzar grups de famílies i es van fer sessions amb totes les entitats implicades.»

↑ Manifestació 25N, 2018

Cercant altres formes de masculinitat

Per Melenchón una part clau de la prevenció és promoure altres formes de masculinitats i altres formes de socialitzar com a homes. Així, Plural, centre de masculinitats de l'Ajuntament de Barcelona, impulsa el programa de sensibilització i prevenció Canviem-ho, un projecte que té la finalitat de promoure el compromís personal i social dels homes en la construcció d'una societat més justa i equitativa per a tothom.

Les accions van adreçades a la població en general i específicament a la masculina, perquè se sumin i es comprometin, de manera activa i juntament amb les dones, en l'assoliment d'una societat igualitària mitjançant el foment de valors, actituds, comportaments i relacions de respecte i de cura. També ofereix accions formatives i assessorament a professionals de serveis i entitats que vulguin enriquir les seves intervencions amb homes incorporant-hi la perspectiva de gènere. Per Eva Martínez, directora del centre Plural, «els homes són el 50% de la població, per tant, si volem l'equitat, necessitem l'altre 50%». A més, etziba, «cal trencar la responsabilització de la violència que se'n dona a les dones. Sovint, se'n diu a nosaltres que ens hem de responsabilitzar de no patir aquesta violència, i això no té sentit, les persones que l'exerceixen han de canviar, hem de prevenir.»

Finalment, el projecte ofereix un conjunt d'activitats i recursos en línia per abordar aquestes temàtiques disponibles de manera gratuïta per a les persones interessades a treballar aspectes com la masculinitat (o les masculinitats), les violències masclistes, la democratització de les cures i la implicació dels homes en la justícia de gènere.

Punts liles i No callem, oci nocturn lliure de violències

La violència sexual o l'amenaça de patir-la limita l'ús i el gaudi de l'espai públic per a les dones i el col·lectiu LGTBI+. Festes, discoteques i llocs on acostumen a concentrar-se un nombre elevat de persones es poden convertir en entorns on es pateixen agressions sexuals o comportaments abusius de tipus sexual. La percepció d'inseguretat genera rebuig a certs indrets, carrers o esdeveniments. No obstant això, els espais de gaudi, el transport públic o entorns públics, com festes majors o concerts poden ser espais de conscienciació i prevenció perquè com diu una de les consignes feministes cridada en els darrers temps: «La nit (també) és nostra».

L'Enquesta de Violència Masclista a Catalunya de l'any 2016 mostrava que els tocaments amb violència o sense violència es produeixen, sobretot, a l'espai públic, al transport públic i als espais d'oci. En detall, el 55,52% dels tocaments sexuals amb violència es van donar a l'espai públic i el 29,29% als espais d'oci. Pel que fa als tocaments sexuals sense violència, l'enquesta indica que el 42,34% va tenir lloc al transport públic i el 31,03% a espais d'oci. I precisament això, la reapropiació de l'espai d'oci i de l'espai públic ha estat el motor que ha impulsat la creació dels Punts liles (espais d'atenció que permeten prestar un acompanyament acurat en un entorn còmode i de confiança a aquelles persones que han patit qualsevol mena de violència o bé volen rebre informació i assessorament) i el protocol No callem, així com campanyes específiques fetes per Transports Metropolitans de Barcelona (TMB).

No callem, que compta amb la corresponsabilitat de l'empresariat de l'oci nocturn, aposta per accions formatives i informatives per tal que els espais de festa (discoteques, sales de concerts o festivals) puguin disposar de personal de sala sensibilitzat i format sobre què és i com actuar davant d'un assetjament o agressió sexual.

Per la regidora de Feminismes i LGTBI+ Laura Pérez, «l'objectiu d'aquest govern és que la nit sigui lliure per totes i tots, i protocols com el No callem o els estands antimasclistes que hem anat incorporant durant aquest mandat ho fan més possible».

El llistat d'espais d'oci nocturn que compten amb el No callem s'ha anat ampliant d'ençà dels seus inicis. En aquests moments ja hi ha més de 40 sales i grans festivals com el Sonar, el Cruïlla o el Primavera Sound que duen a terme accions formatives i disposen d'un protocol de prevenció de violències i acompanyament a les víctimes.

Més enllà d'aquestes instruccions i formació, les sales i els festivals que subscriuen aquest protocol es comprometen amb un seguit d'accions de prevenció, entre les quals hi ha l'adopció de mesures específiques en relació amb el control d'accés a la sala que inclouen evitar usar criteris discriminatoris o sexistes d'accés, per exemple, preus diferenciats segons el sexe o bonificacions de begudes només per a les noies. També, limitar l'accés a les persones que s'observi que tenen actituds i comportaments assetjadors o irrespectuosos ja fora del local.

A més, cada local haurà d'avaluar les seves zones fosques, amagades o que facilitin la vulnerabilitat de les persones usuàries i prioritzar-ne la vigilància. També s'evitarà desenvolupar activitats que fomentin la desigualtat de gènere, per exemple, establint codis de vestimenta obligatoris diferenciats per raó de sexe o mostrin falta de respecte a les persones per raó de gènere o diversitat sexual.

↑ Cadena feminista 22N, 2020

↑ Manifestació 25N, 2019

Poble-sec Feminista, la iniciativa pionera per unes festes lliures de masclisme

Quatre dones de les entitats socials del Poble-sec es van conjurar perquè les festes majors que cada any organitzaven fossin un espai lliure d'agressions masclistes. Així va néixer la iniciativa pionera Poble-sec Feminista. «Hi havia pocs referents, però vam pensar que era important començar a crear protocols», recorda la impulsora Carla Alsina. L'any 2015 el projecte va ser guardonat amb el Premi 25 de Novembre. Quatre anys després, i inspirat per la proposta del Poble-sec, l'Ajuntament de Barcelona va consensuar el protocol No callem a tota la ciutat. Altres municipis han adaptat aquella idea innovadora, que ja és una realitat contra les violències a molts barris.

Les festes del Poble-sec s'organitzen a través d'una comissió que aglutina totes les entitats del barri. És entorn d'aquesta comissió que Carla Alsina i tres dones més del Grup de Dones, Lesbianes i Trans de l'ateneu cooperatiu La Base, els Castellers del Poble-sec, La Tinta i La Raposa van començar a pensar en la necessitat de crear un protocol per un oci lliure de masclismes. «Sempre vam rebre la complicitat de la resta d'entitats, sobretot de les feministes que en formen part, amb les quals ja havíem debatut sobre com gestionar situacions d'agressió o assetjament que ens havíem anat trobant», explica Alsina.

És així que es van començar a organitzar per crear un protocol que, avui dia, Alsina reconeix que «continua sent força innovador», encara que ja no sigui vigent. Per crear-lo, però, no ho van tenir gens fàcil: no hi havia referents i van haver de visitar altres municipis de l'estat espanyol com Donosti, on sí s'estaven desenvolupant i implementant protocols en l'oci nocturn.

«El protocol que finalment vam impulsar estava basat en el gaudi lliure de les festes, és a dir, no era un protocol sobre com expulsar les persones agressores, sinó que recollia un procés comunitari per a què tothom es formés en la prevenció de les violències masclistes», argumenta Alsina. Les dones impulsores estaven convençudes que si les entitats organitzadores de la festa major feien aquest esforç de sensibilització, «un bon gruix dels assistents també compartiria la visió feminista que les festes són un espai on tothom pot gaudir sense violències».

«El protocol estava basat en el gaudi lliure. No servia per expulsar les persones agressores, sinó que recollia un procés comunitari»

Així és com va impulsar un procés comunitari per consensuar el protocol. Sense adonar-se'n havien passat un any sencer «formant moltíssima gent», no només els responsables de les entitats, sinó totes les seves comunitats. Finalment van decidir que, per donar reconeixement a la seva iniciativa, havien de presentar-se al Premi 25 de Novembre, que des del 2005 premia amb recursos econòmics i suport institucional un projecte amb motiu del Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència vers les Dones. «Després de guanyar el premi vam tenir més visibilitat política i vam adherir entitats que inicialment no eren tan afins al protocol», celebra Alsina.

Amb els 7.000 euros del guardó van crear una marca amb campanyes comunicatives, tallers i altres accions que encara es manté en l'imaginari del veïnat, tot i que després de la pandèmia de la covid-19 ja no es fa servir. «Totes les precarietats, les pensàvem i les remuneràvem», recorda Alsina. «Amb el protocol vam aconseguir fixar un imaginari col·lectiu de gaudi lliure en els espais d'oci nocturn. Ara, aquest objectiu fa una mica de gràcia, però els feminismes fa molt de temps que treballem des d'una perspectiva antipolítica, és a dir, que aplega tothom», comenta la impulsora. En el marc de la festa major fins i tot es va organitzar un cercavila pels espais de les entitats adherides al protocol, amb tota una programació feminista.

«Van crear una marca, amb campanyes comunicatives, tallers i altres accions, que encara es manté en l'imaginari del veïnat»

Poble-sec Feminista va fer una tasca important de divulgació i va ajudar a desenvolupar molts altres protocols contra les agressions masclistes a l'oci en altres barris de Barcelona i Catalunya. «Fèiem xerrades allà on es demanaven i, finalment, la Diputació Barcelona va parlar amb nosaltres perquè volien fer un protocol de referència de les festes majors, un projecte que han pogut implementar», valora Alsina. Inspirat per la proposta del Poble-sec, l'Ajuntament de Barcelona també va impulsar el 2018 el protocol No callem per als espais d'oci privat, com discoteques o bars musicals.

Gràcies a aquests protocols, «la percepció de seguretat, que té a veure amb els contextos coneguts, els itineraris i els usos, ha millorat perquè dona un espai de referència», rebla Alsina. Les violències es continuen exercint, admet la impulsora, però els protocols canvien la cosmovisió del veïnat sobre els seus espais, empoderen les dones i modifiquen els missatges de la por pels del suport mutu.

«La percepció de seguretat, que té a veure amb els contextos, els itineraris i els usos, ha millorat perquè es dona un espai de referència»

Entrevista

Tamara G. Cascales Responsable de programació de la Sala Apolo

<<No callem ens dona les eines per actuar contra les violències en l'oci nocturn>>

† Signatura del conveni No callem, 5 de gener de 2019

El 29,29% dels intents de violació a la ciutat de Barcelona es donen als espais d'oci. Així ho mostra l'Enquesta de Violència Masclista a Catalunya. Per això, l'Ajuntament de Barcelona va promoure el 2018 el protocol No callem, perquè el sector de l'oci nocturn actuï de manera conjunta i consensuada contra les agressions sexuals en l'espai privat. La Sala Apolo és una de les empreses que l'aplica i la seva responsable de programació, Tamara G. Cascales, reconeix que el protocol els ha ajudat a millorar les actuacions que havien impulsat internament.

Es donen més casos de violència a l'oci nocturn que a altres espais?

Lamentablement, les violències masclistes es donen en qualsevol entorn per igual, sigui diürn o nocturn. És un problema social a tots els nivells.

Com implementa la Sala Apolo el seu protocol contra l'assetjament i les violències per raó de gènere?

D'una banda, apliquem el protocol No callem, perquè ens dona les eines i el coneixement per saber com actuar davant de les diferents situacions de violència. I el fem extensiu a altres menes d'agressions, no només les que es donen per qüestió de gènere, sinó també d'identitat o d'orientació sexual. Alhora, hem fet campanyes de comunicació i hem creat material informatiu i marxandatge. També hem creat una normativa interna d'igualtat i respecte que tots els treballadors han de conèixer i complir.

«**Apliquem el protocol en les agressions per qüestió de gènere, però també d'identitat o d'orientació sexual**»

Per què vau decidir sumar-vos a la iniciativa No callem?

Sempre hem entès el club i els concerts com un espai de gaudi i llibertat. A mesura que ens hem adonat de les opressions que s'exerceixen per qüestions de gènere, identitat o orientació sexual a tota la societat, hem estat més conscients que també calia actuar en els espais de cultura i d'oci. Abans que l'Ajuntament ens oferís formar part d'aquest protocol tan necessari, l'Apolo ja estava treballant internament en la creació de protocols, estudiant i dissenyant les mesures que podíem engegar per assegurar la llibertat i la integritat de tots els assistents. Però el fet de participar en la iniciativa del consistori, que en una fase prèvia va incloure taules de debat on treballar conjuntament el protocol, ens va semblar la millor opció.

«**Sempre hem entès el club i els concerts com un espai de gaudi i llibertat**»

Saber que existeixen aquests protocols augmenta la percepció de seguretat entre les dones i la comunitat LGTBI+?

Sí, i això és molt important per a nosaltres. Hem vist com en altres països ja s'aplicaven protocols similars i ho comunicaven al seu públic. Això fa no només que l'espai sigui més segur, sinó que l'experiència es visqui amb més tranquil·litat, llibertat i gaudi.

Entrevista

EVA MARTÍNEZ Directora de Plural, centre de masculinitats

<<Volem promoure canvis per propiciar unes relacions més equitatives>>

↑ Fotografia de Sergi Panizo

Plural és el primer equipament municipal adreçat específicament a la població masculina. L'Ajuntament de Barcelona el va inaugurar l'octubre del 2021 i des d'aleshores s'ha convertit en un espai no només per atendre els homes que han exercit violència, sinó per treballar les noves masculinitats i propiciar models relacionals més oberts, respectuosos i saludables entre la ciutadania i els agents socials. La Fundació IRES és qui gestiona el centre que, tal com assegura la seva directora, Eva Martínez, «vol interpel·lar els homes més enllà de la violència».

Per què sorgeix la idea d'un centre per atendre els homes?

Des del 2005 el consistori ja ofería un servei d'atenció als homes que exerceixen violències. I el 2008 es va crear el primer servei per a homes per a la promoció de relacions no violentes. A partir d'aquestes dues experiències, que continuem impulsant, el 2021 s'inaugura Plural, centre de masculinitats. D'aquesta manera, se li dona un nou nom al servei d'atenció als homes, perquè volem interpel·lar-los més enllà de la violència. Es tracta de promoure canvis per unes relacions més equitatives, més igualitàries.

Així, ateneu homes que han exercit violència, però alhora també feu prevenció?

Exacte. I parlem més d'atenció a homes, que no pas de recuperació. A Plural, doncs, continuem amb el servei d'atenció, on tractem amb homes que reconeixen haver exercit violències, sigui a la parella o l'exparella o en l'àmbit familiar. I, a més, hem ampliat el servei de prevenció, que inicialment va néixer el 2011 com un projecte petit sota demanda. El 2021, l'Ajuntament decideix apostar-hi amb l'ajuda de la Fundació IRES, amb la intenció d'organitzar activitats i accions formatives per als agents socials de la ciutat i per a la mateixa ciutadania. El que pretenem és sensibilitzar i prevenir la violència.

« Amb les formacions i els tallers el que pretenem és sensibilitzar i prevenir la violència »

Quina mena d'usuaris acudeixen a Plural?

D'una banda, venen homes derivats de centres i serveis socials, sempre de manera voluntària, per rebre tractament psicoterapèutic o socioeducatiu. L'objectiu del centre, dins del programa d'atenció, és que els homes demanin de forma proactiva aquest suport, que vulguin canviar els models violents per models equitatius i respectuosos. Com que Plural forma part del Circuit Barcelona contra la violència masclista, tots els serveis i les entitats d'aquest circuit saben que poden derivar homes que volen fer aquest canvi. D'altra banda, pel que fa al programa de prevenció, són els professionals, la ciutadania o els agents socials els que s'inscriuen a través del canal decidim.barcelona, sigui per participar en activitats d'entitats o en formacions.

« El programa d'atenció exigeix que els homes demanin de forma proactiva abandonar els models violents »

Per què cal atendre els homes agressors i implicar-los en la prevenció?

En primer lloc, perquè són les mateixes dones, víctimes o supervivents, que ho demanen. Elles ja reben el suport de diferents serveis en casos de violència masclista, però hi ha l'altra part, la dels homes, que són els que han de fer el canvi. En segon lloc, perquè els homes són el 50% de la població, per tant, si volem assolir l'equitat, necessitem que aquesta meitat de la població s'impliqui. També és cert que algunes de les dones que han patit violència masclista acostumen a reprendre la relació amb els homes que les han agredit, i aquesta és una altra raó per treballar amb ells. En altres casos, deixen als agressors, però coneixen homes que també les maltracten. Volem evitar el risc que aquestes dones corren, i ho hem de fer des de les dues bandes. En últim lloc, perquè cal que a les dones se les deixi de responsabilitzar per haver patit violències. Això no té cap sentit!

◀◀ **Cal que a les dones se les deixi de responsabilitzar per haver patit violències** ▶▶

Heu rebut crítiques pel fet d'acompanyar els agressors perquè puguin participar saludablement en la societat?

Dins dels feminismes hi ha una certa discussió per aquest motiu que té a veure amb l'equitat. Hi ha persones de diversos col·lectius que es pregunten com pot ser que es destinin recursos a homes que han exercit violència quan manquen recursos per atendre les dones. Però, òbviament, el primer objectiu de Plural és ajudar aquestes dones, tenir-ne cura. De fet, una de les coses que demanem als homes, abans de començar el tractament, és les dades de la dona o les dones que estan en situació de risc. Llavors, es programa una reunió amb elles i es coordinen tots els serveis per atendre-la. Creiem que implicar la part agressora provoca canvis, promou models generacionals igualitaris.

Creu que la pandèmia ha ajudat que més homes facin servir aquest servei?

Sabem que la pandèmia va fer emergir moltes més agressions masclistes, perquè vam rebre moltes més trucades als serveis socials. I estem rebent més demanda d'homes que exerceixen violència i que ho reconeixen i volen rebre tractament. Pel que fa a la prevenció, hem desenvolupat una primera edició de formacions i enguany presentarem una nova edició. D'una banda, ha augmentat la demanda i, de l'altra, nosaltres estem fent créixer tota la programació d'activitats en diversos eixos de treball, com les masculinitats, les violències, la democratització de les cures i la implicació dels homes en la justícia de gènere.

FONTS

Bibliografia

Naredo, Maria i Praxàgora Cooperativa (2020). *Guia per a l'elaboració de diagnòstics de seguretat amb perspectiva de gènere en l'àmbit rural i urbà*. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.

OMS *Violence Against Women Prevalence Estimate*, 2018

Ajuntament de Barcelona

Enquesta de violència masclista a Catalunya, edició 2016. Resultats destacats de percepcions a Barcelona

II Pla per la justícia de gènere 2021-2025

Programa de prevenció Canviem-ho

Nota de premsa (05/02/2019): «El protocol No callem per actuar contra agressions i assetjaments sexuals en espais d'oci nocturn s'amplia a prop de 40 sales i festivals de Barcelona»

Entrevistes

- Carla Alsina, Poble-sec Feminista
- Tamara G. Cascales, responsable de programació de la Sala Apolo
- Eva Martínez, directora de Plural, centre de masculinitats
- Bàrbara Melenchón, cap del Departament de Prevenció de les Violències Masclistes

06

La ciutat de les cures

Espai
**vila
veïna**
Posant la vida al centre

Congrés i els Indians
(Casal de Barri Congrès-Indians)
C. Manigua, 25-35

Dilluns i dijous de 09.30 a 13.30 h
Dimarts i dimecres de 16 a 20 h

Més informació
vv_congresindians@bcn.cat

REPENSAR LES CURES: DE L'ESPAI ÍNTIM A LES INSTITUCIONS

Les cures a les persones grans, malaltes o a la canalla han recaigut històricament en les dones i s'han desenvolupat des d'una vessant íntima, domèstica i invisible. No obstant això, en els darrers anys les persones cuidadores han començat a fer ressonar la seva veu per reclamar no només que es visibilitzi i democratitzi la seva tasca sinó també a exigir reconeixement per part dels feminismes.

La Layla fa cinc anys que treballa de 10 a 22 hores a casa la Joana, ella mateixa explica que té sort perquè li han fet un contracte, requisit indispensable per llogar l'habitació del pis del barri del Clot on viu amb el seu fill de 13 anys. Fa mesos que a banda de l'artrosi a les mans se li ajunta la preocupació de saber que el seu fill passa les tardes sense la supervisió d'un adult, no fa els deures i ha començat a suspendre; la tutora ja li ha dit que ha d'estar-hi més a sobre. La Layla va venir fa deu anys d'Hondures, és una família monoparental i s'ocupa de les cures d'una dona catalana depenent de 95 anys, guanya 1.200 euros el mes i en paga 500 per una habitació. No té dret a l'atur.

Aquest és només un exemple de la precarietat i desprotecció en què viuen les persones que es dediquen a les tasques de cures: desprotecció econòmica i jurídica i invisibilitat social. Quan parlem de cures pensem en el conjunt de tasques que produeixen béns i serveis que serveixen per regenerar quotidianament el benestar físic i emocional de les persones, i que es produeixen normalment en circuits d'intimitat i en el marc de les llars. Aquestes tasques han recaigut històricament en les dones, i en les societats occidentals, apunta l'antropòloga Laura Segato, es fan cada cop més de manera solitària i invisible. Es aquesta invisibilitat la que contribueix a la falta de reconeixement social, i serveix per ocultar les condicions i les mancances de drets jurídics i econòmics.

A més, com en el cas de la Layla i la Joana, la cura de les persones es continua resolent majoritàriament des de les famílies i amb recursos privats. Les treballadores migrants i les dones de classes populars i nivell formatiu baix sovint són les encarregades de tenir cura de la gent gran mentre que les àvies encara assumeixen la cura de les criatures quan els progenitors i sobretot la mare s'incorpora al món laboral.

«Si nosaltres parem, es para el món»

No obstant això, en els darrers anys, la cura ha anat adquirint un reconeixement social cada cop més significatiu. A partir de la crisi econòmica del 2008 es va fer palesa la necessitat de posar les cures al centre com a part indispensable per viure dignament. En aquest context de sacseig i demandes socials, el moviment feminista va començar a parlar de crisi de les cures posant de manifest la incapacitat del sistema econòmic i social de garantir el benestar d'amplíssimes capes de població.

Des de fa més de 40 anys, des del moviment feminista s'han ideat i promogut diferents estratègies per intervenir sobre l'organització social de la cura. Per exemple, polítiques d'igualtat com l'obertura d'equipaments públics per a la cura d'infants o les polítiques de conciliació han contribuït enormement a facilitar la promoció de l'ocupació femenina, però ni han modificat les condicions de desavantatge amb què les dones s'incorporen al mercat laboral, ni han promogut la incorporació dels homes a les tasques de reproducció social.

No obstant això, mesures com les prestacions econòmiques vinculades als permisos de maternitat o la celebrada Llei de la dependència, han tingut per objectiu donar suport econòmic a la cura que es produeix de manera informal a les famílies, però no han aconseguit transformar un imaginari col·lectiu que encara associa la cura a una condició inherentment femenina.

No va ser fins a la gran manifestació del 8M del 2017 que les cures i sobretot les persones cuidadores es van visibilitzar com a part indispensable pel funcionament de l'engrenatge social, però també polític i econòmic. El crit «Si nosaltres parem, es para el món» va ser unànime i va evidenciar que el feminisme i les seves demandes havien de ser interseccionals.

Tradicionalment, explica Pilar Solanes, directora de Serveis d'Envel·liment i Cures, les dones han fet les cures de manera gratuïta: la cura de pares, fills i filles, sogres, etc. Renunciant a altres projectes professionals i o personals. Però mai han estat valorades com a una feina productiva, «i, per tant, sense valor econòmic». Per combatre aquesta situació i donar valor social cal que la provisió de cures es doni de manera justa i equitativa, és a dir, «democratitzant-les». apunta Solanes .

D'aquesta manera, l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat un conjunt d'actuacions, programes i propostes que contribueixin a socialitzar la responsabilitat de cura, reconeixent-ne el valor social. Per Solanes cal que tothom participi de la cura: comunitat, administracions, família... i no només la dona familiar, «i així garantir que el dret a cuidar i ser cuidat es produeixi en condicions de dignitat i qualitat».

Tots i totes necessitem rebre cures de manera permanent al llarg de la vida, de tipus i intensitats diferents, depenent del moment del cicle vital en què ens trobem i de les capacitats d'autocura i atenció als altres que tenim en cada etapa de la vida. Per aquesta raó, com apunten pensadores com Yayo Herrero, «cal pensar en la necessitat de cures no com una situació d'excepcionalitat, sinó com una característica inherent a la naturalesa humana, en què tots i totes tenim el dret, però també el deure, de rebre i proveir cures».

Democratitzar les cures

Amb vocació transformadora i feminista neix la Mesura de govern per una democratització de la cura 2017-2020. Una iniciativa liderada per les regidories de Feminismes i LGTBI+, Drets Socials i Salut de l'Ajuntament de Barcelona, i impulsada des del Comissionat d'Economia

↑ Acte del dia de les persones cuidadores 2022
Fotografia de Sergi Panizo

Cooperativa, Social i Solidària i Consum. Aquesta mesura té com a objectius transformar la manera en com s'organitzen les cures promovent la responsabilitat social de la societat i les administracions i sobretot reduir les desigualtats de qui fa aquestes tasques que sovint són dones i en l'espai privat.

L'impuls de l'economia de les cures a la ciutat des d'una perspectiva nítidament feminista és, sens dubte, una fita important. Significa concretar un model per reorganitzar les cures més just, és a dir, més equitatiu i capaç de garantir els drets de les persones que cuiden i són cuidades.

Un dels àmbits més punters dels serveis que dona l'Ajuntament, explica Solanes és el Servei jurídic per a famílies i treballadores de la llar i de les cures. A Barcelona, una de cada quatre persones cuida una altra persona de la seva xarxa familiar o de convivència. El 90% de les activitats de cura relacionades amb la salut es proporcionen des de la família, i nou de cada deu hores de l'atenció a les persones de més de 65 anys es proveeixen des de la relació de parentiu i la xarxa social.

A més, hi ha més de 55.000 persones donades d'alta en el règim «treball a la llar» de la Seguretat Social. Aquesta dada, però, no té en compte totes les persones que fan tasques de la llar i de cura a persones grans o infants d'una manera informal, amb un horari flexible i en condicions molt precàries.

Barcelona Cuida i Vila Veïna

Falta molta informació respecte a com contractar els serveis d'una persona cuidadora. «No saben quan val aquest servei, com gestionar-ho, quin son els costos», explica Núria Salas, responsable del projecte Vila Veïna, «nosaltres els ajudem amb tots aquests elements, perquè a vegades es creen situacions de difícil gestió per a la família i les treballadores».

Vila Veïna, és un dels projectes de l'Ajuntament de Barcelona amb vocació de proximitat i acompanyament per tal d'ajudar a pal·liar aquestes situacions que sovint són complexes i feixugues per a les famílies i les cuidadores. Així, explica Salas, «l'objectiu principal és millorar la qualitat de vida de les persones que necessiten ser cuidades i de les que són cuidadores en els nostres barris». Vila Veïna treballa i articula recursos, serveis i iniciatives amb la comunitat per tal de donar respostes a les necessitats vinculades a les demandes de les persones que són professionals de la llar i de les cures o que són familiars que s'ocupen de persones que necessiten cures. «Des de Vila Veïna el que fem és que, des d'una articulació amb els territoris més petits del barri, amb uns 10.000-30.000 habitants, oferim espais de benestar i cures en funció de la realitat d'aquell territori.»

Tanmateix, sovint, relata Wendy Espinosa de Mujeres Pa'lante, ni les dones que treballen coneixen els seus drets ni les famílies saben com han de fer un contracte, «és un peix que es mossega la cua i que condemna les migrants a treballar en precari i sense drets». Des de Mujeres Pa'lante i també des de Sindillar, el sindicat independent de treballadores de la llar, fa anys que ofereixen assessorament i acompanyament a treballadores de la llar d'origen migrant.

L'Ajuntament conscient d'aquesta situació i entenent que la cura és un concepte molt ampli que engloba totes les activitats que es fan per donar resposta a les necessitats físiques, psicològiques i emocionals però, per sobre de tot, que la cura és una activitat que unes persones duen a terme vers unes altres, ha obert Barcelona Cuida, un centre pioner que vol donar visibilitat a tots els recursos existents a la ciutat en l'àmbit de la cura i posar-los a l'abast de tothom. Des d'assessorament jurídic, a formacions i espais de suport emocional i activitats per a persones cuidadores.

La cura, relata Solanes, està incorporada en nombrosos programes, accions i equipaments de la ciutat, i la varietat de persones i col·lectius que estan implicats en la provisió i la recepció d'aquestes cures és amplíssima. «Això fa que hi hagi una segmentació i dispersió de recursos i informació que Barcelona Cuida i Vila Veïna està intentant corregir centralitzant els serveis i recursos.»

«El que demanem», explica Aure Ayllon de Sindillar, «és que la informació sigui més clara i accessible i es simplifiquin els procediments. Triguem mesos a reunir i tota la paperassa i es té molt poca consciència que les nostres vides continuen passant mentre es prolonga l'espera que arribi la documentació, les respostes de l'administració, la ratificació del conveni... esperem durant setmanes, mesos, anys... I nosaltres anem vivint dia a dia amb l'angoixa, en la clandestinitat, precàries, temoroses de la policia... Per això em sorprèn quan ens cataloguen com a "dones de col·lectius vulnerables". No som vulnerables, som dones vulnerades.»

D'aquesta manera, una de les fites de l'espai Barcelona Cuida és la d'intervenir en aquesta dispersió i facilitar l'accés als recursos i a la informació tant a les persones que cuiden com a les que necessiten els serveis de cura. El centre és una de les actuacions previstes en la Mesura de govern per una democratització de la cura 2017-2020 i en l'estratègia de ciutat de suport a les persones que cuiden familiars, i neix amb la voluntat de ser un espai de referència a la ciutat i de treballar en xarxa amb els serveis i els recursos dels barris i els districtes.

Cuidar qui cuida

S'estima que a la ciutat de Barcelona hi ha 355.000 persones que tenen cura d'altres de manera intensiva. Es tracta d'una tasca imprescindible i sovint poc valorada. Així, una altra de les problemàtiques amb què es troben les persones cuidadores, a banda de la manca d'informació i la burocràcia, és l'aïllament social. «Les cures», reitera Solanes, «han d'anar cap a la persona que les rep en un moment d'excepcionalitat: malalts, infants o persones grans, però també per a qui cuida. Sovint una de les mancances amb què ens trobem és que les persones cuidadores pateixen en silenci dolors físics però també seqüeles psicològiques fruit de la solitud.» Tant Ciutat Cuida com Vila Veïna ofereixen recursos per evitar l'aïllament. «Arran de la pandèmia, moltes persones grans s'apropaven al servei per recuperar vincles que havien perdut, i que no sabien com recuperar aquest capital social», relata Salas sobre Vila Veïna.

Per tal de cuidar a qui cura, l'Ajuntament ha impulsat la targeta cuidadora, una iniciativa pionera a Barcelona que ofereix recursos i serveis per facilitar i reconèixer aquesta tasca, sovint invisibilitzada. La targeta ha estat dissenyada de forma conjunta i col·laborativa amb entitats, professionals i familiars i pensada per acompanyar les persones que cuiden. La nova targeta cuidadora inclou fins a 14 mesures i serveis gratuïts. Les persones usuàries de la targeta rebran informació del seu interès particular, com ara notícies de l'àmbit de les cures, agenda d'activitats, càpsules informatives o informació sobre activitats físiques, culturals i de lleure. Suport emocional i psicològic telefònic durant les 24 hores del dia o acompanyament jurídic per a la contractació de persones cuidadores. Altres programes clau són el Jo t'acompanyo. Un programa específic d'orientació, suport i escolta a la persona cuidadora, per tal d'acompanyar-la sobretot en les primeres etapes de la cura o Pren-te un descans que oferirà serveis d'entitats especialitzades perquè les persones cuidadores disposin de moments de respir, oci i descans.

«També estem treballant amb les biblioteques per oferir a les persones cuidadores, lectures o material audiovisual que els pugui interessar, així com un servei de préstec gratuït», destaca Solanes. També s'està treballant, explica, en un conveni amb els Mercats on s'activarà el servei de venda en línia i el servei de repartiment a domicili. A més, els 39 mercats municipals habilitaran unes hores tranquil·les durant els matins dels dimecres perquè les persones cuidadores puguin comprar de manera més tranquil·la i fins i tot acompanyades de les persones que cuiden.

Solanas afirma que qualsevol persona que cuida, en el grau que sigui, pot sol·licitar de manera gratuïta la targeta i beneficiar-se dels seus serveis. «Aquesta targeta vol donar visibilitat i evitar que les situacions de cansament, culpa o frustració s'anquilosin», conclou.

Conciliar per cuidar i cuidar-se

Ara bé, un àmbit on les cures estan encara més invisibilitzades i fortament feminitzades és en el de la cura dels infants. Les baixes de maternitat de 16 setmanes topen amb la manca de recursos per tenir cura de l'infant un cop la mare s'incorpora al seu lloc de feina. Així, sovint són les dones qui detenen els seus projectes professionals demanant, en el millor dels casos, excedències o reduccions de jornada. La cura, si la mare treballa fora de casa, recau massa vegades en les àvies. Però que passa quan no hi ha xarxa familiar? Per pedagogues feministes com Marina Subirats, la cura dels infants també hauria de ser quelcom que la societat assumís com a responsabilitat col·lectiva. Així l'Ajuntament ha posat en marxa el projecte Concilia, amb serveis clau per permetre la conciliació familiar com el canguratge municipal, els espais familiars, les ludoteques o els patis escolars oberts al barri, permetent no només la conciliació sinó també promovent espais segurs per als infants i les famílies dins la ciutat.

126 Vila Veïna, explica la seva responsable Núria Salas, també compta amb aquesta dimensió. «Treballem per famílies amb infants de zero a tres anys perquè també és important la part de la criança, ja que és molt intensiva i té unes necessitats molt específiques, oferint recursos de proximitat.»

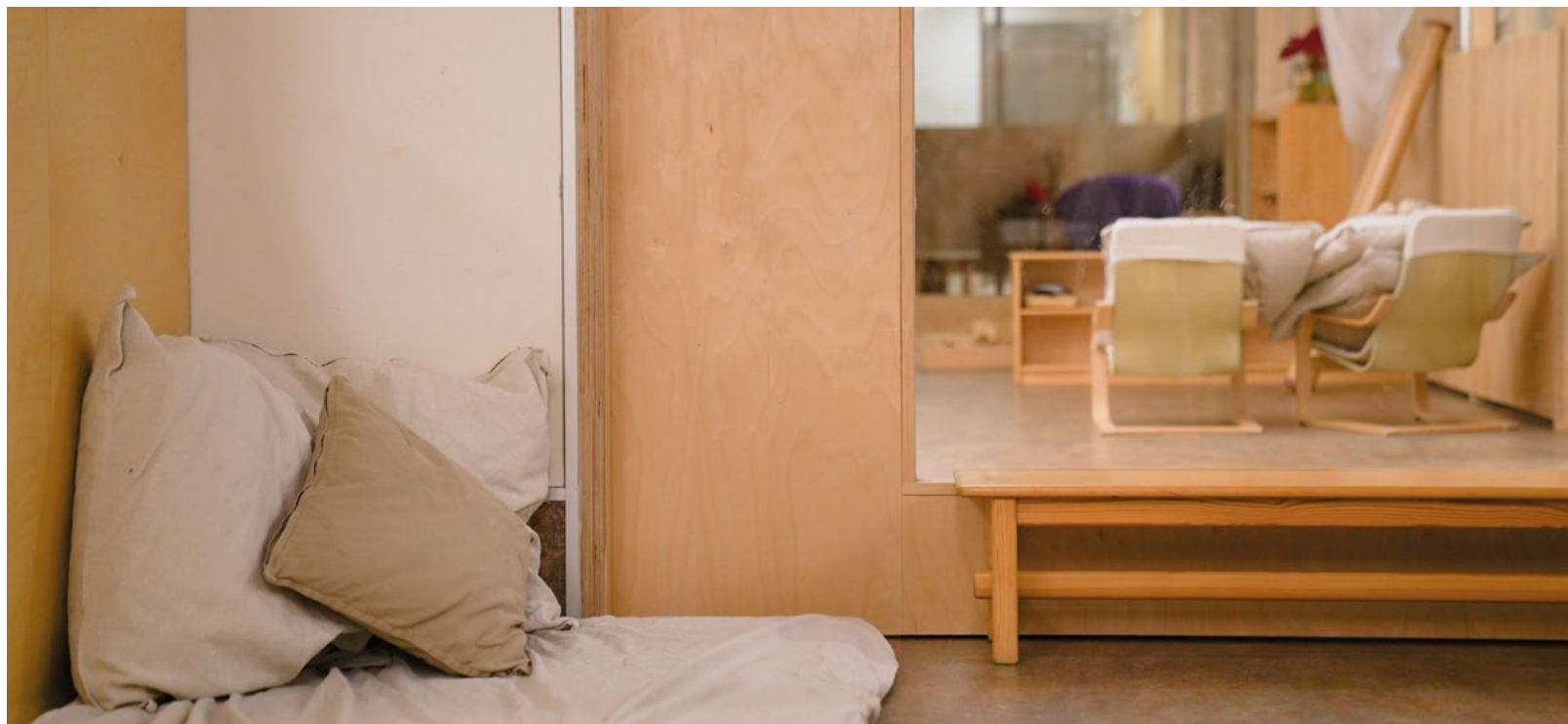
La Maria, la Charlotte i la Raquel es van conèixer al programa nadons en família promogut pel Centre d'Atenció Primària (CAP) Drassanes i l'Ajuntament de Barcelona. Un cop a la setmana es trobaven a l'escola bressol Cadí per compartir dubtes i vivències amb altres mares i pares acompanyades d'una educadora i d'una infermera pediàtrica. «Aquest ha estat un espai de seguretat per a nosaltres, un lloc on fer tribu i sentir-nos acompanyades», explica la Maria. «Un lloc per plantejar dubtes en un moment tan confús com són els primers mesos de la criança», rebla la Raquel. Igual que aquestes mares i veïnes del barri del Raval, la Clara, veïna del Poble-sec, ha assistit a l'espai familiar amb la seva criatura de dos anys. «Els espais familiars són llocs de trànsit abans de les escoles bressol i un servei que ajuda a les famílies a passar aquest moment entre la llar i l'escola.» Aquestes són només algunes propostes que l'Ajuntament ha posat en marxa per tal de fer de la ciutat un lloc menys hostil per a les famílies i la canalla.

Vila Veïna

Crear espais de comoditat i també de proximitat és el que impulsa Vila Veïna, un projecte pioner a Europa que vol orientar els recursos comunitaris per reforçar l'acompanyament de les cures i potenciar les xarxes de suport mutu a la ciutat. D'aquesta manera, l'Ajuntament de Barcelona ha creat unes comunitats de proximitat que volen connectar a professionals de les cures i la ciutadania. Espais gratuïts on el veïnat es pot informar dels serveis i recursos per cuidar: gent gran, criatures, persones amb discapacitat... Un espai on veïns i veïnes hi trobaran tallers, xerrades, grups de suport (com el de lactància o criança), espais de canguratge i assessorament jurídic i per a la contractació de persones cuidadores. «Hi ha un gran desconeixent sobre els recursos als quals tenim dret i podem accedir», admet Núria Salas. «Per això Vila Veïna és una oportunitat per crear xarxa i alhora mostrar que des de la proximitat del barri, hi ha algú que et pot acompanyar i informar en tots aquests aspectes.» Actualment, hi ha 11 espais Vila Veïna repartits per diferents districtes que donen cobertura a entre 10.000 i 30.000 veïns i veïnes de la ciutat, articulades en petites unitats territorials.

Aurea Ayón, coordinadora del sindicat independent de treballadores de la llar, Sindillar

<<No som vulnerables, el que som és dones vulnerades>>

↑ Fotografia de Sindillar Sindihogar Sindicato de trabajadoras del hogar y de los cuidados

Sindillar és el primer sindicat independent de treballadores de la llar i de les cures creat a la ciutat de Barcelona. Des del 2011 treballen per visibilitzar les vulneracions de drets que pateixen amb una mirada interseccional: per la seva feina, per ser migrades i per ser dones. Parlem amb Aurea Ayón, una de les seves portaveus, per conèixer com s'organitzen, quins obstacles es troben i quins canvis en el disseny de polítiques públiques reclamen.

Com sorgeix Sindillar?

Sindillar neix l'any 2011 per la necessitat de diversos col·lectius, com Mujeres Pa'lante, Papeles para todxs i altres companyes migrades, de tenir una representació sindical com a persones migrades que ens dediquem al sector del treball de la llar i de les cures. Ens constituïm en la

figura jurídica de sindicat. Per nosaltres, és molt important que se'ns anomeni així, Sindicat Sindillar. Vivim en una societat masclista i patriarcal i els sindicats s'associen molt als homes, però ens volem reapropriar de la figura sindical, perquè defensem drets i col·lectius que els sindicats tradicionals han deixat de banda perquè no els han considerat importants. Això sí, deixem clar que som un sindicat feminista dirigit per dones, per a dones i amb la veu de les dones.

Qui en forma part?

Tenim presència de dones de diversos països. Això és una de les nostres marques: intentem que hi hagi representació de tota la diversitat de dones que vivim en aquesta Barcelona cosmopolita i en general en aquest món cada vegada més globalitzat. Hi ha companyes de diferents llocs de Abya Yala però també de Nigèria, el Marroc, Nepal... Aquesta riquesa és un repte i ens permet aprendre de la diversitat.

Com a treballadores de la llar i persones migrades patiu una sèrie de discriminacions concretes. Quines? Com us hi enfrenteu?

El primer mur que ens trobem només arribar aquí és el de la Llei d'estrangeria. Com a persona migrada, t'adones que no tens dret a tenir drets. No pots començar a treballar immediatament, reps un tracte vexatori quan fas gestions administratives. La Llei d'estrangeria, que volem abolir, és un dels pilars que sosté tot un sistema de racisme social i estructural que travessa les nostres vides. Ens paren pel carrer per la nostra fisonomia.

Hi ha també un racisme social: independentment de si tens estudis o no, t'has de dedicar al sector de la llar. No es consideren vàlids els teus coneixements, per molt que hakis estudiat diversos màsters. Creuen que el nivell en una universitat d'Abya Yala, Àfrica o Àsia és inferior, quan hi ha moltes universitats que tenen uns estàndards acadèmics molt més elevats. Però se'ns continua veient com salvatges.

El sector de treballs de la llar és un sector molt feminitzat. Creus que si hi hagués més homes les condicions del sector serien millors?

Definitivament. Quan els homes es fiquen a la cuina, per exemple, es converteixen en xefs. Quants xefs homes coneixes? Molts. I xefs dones? Poquíssimes. Quan les dones s'han dedicat tota la vida a cuinar... Però ara que entren els homes, es considera que es professionalitza més el sector, augmenten els salaris, etc. Hi ha una mirada 'blanc-europeocèntrica'. No és neutral en absolut.

Quins reptes hi ha per a canviar les condicions laborals per a les treballadores de les cures? On poseu l'accent?

El nostre focus està en la Llei d'estrangeria, en realitat. Ara s'ha ratificat el conveni 189 de la Organització Internacional del Treball (OIT), però encara estem esperant que s'apliqui, perquè fa molts anys que no estem incloses en el règim de la seguretat social, i això és discriminatori com a dones i persones migrants. Per culpa d'això, no tenim dret a baixes per maternitat, moltes companyes saben que si es queden embarassades perdran el seu lloc de feina. No tenim tampoc dret a l'atur, cosa que el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha dit que és discriminatori. Fins que no ho diu un organisme europeu, encara que portis anys denunciant i repetint, no hi ha una mobilització suficient. Cal sempre que les institucions validin la teva veu.

També hi ha certs estigmes sobre les persones migrades que alimenta l'extrema dreta. Com ho valoreu?

Sempre diuen que les persones migrades venen i s'aprofiten dels recursos. No. És a l'inrevés, s'aprofiten de nosaltres, del fet que moltes treballem en l'economia submergida. Ens paguen el que volen i quan volen, ens veuen com a mà d'obra barata. A més, hi ha companyes que fan jornades inacabables, a vegades de 12 hores, per una misèria. A unes altres, els diuen que si no acaben el mes no els paguen el mes complet. No canvien la legislació perquè els anem molt bé al capitalisme i al patriarcat.

Hi ha diferents polítiques que s'han impulsat des de l'Ajuntament de Barcelona sota el paraigua de 'Ciutat cuidadora'. Com valoreu aquests projectes enfocats a millorar les condicions de les treballadores del sector?

A vegades es fan polítiques com aquestes, que són benintencionades, però no donen el resultat esperat perquè s'estan fent de manera paral·lela i sense les persones afectades. Nosaltres ens vam assabentar que existia la plataforma Barcelona Cuida un cop ja estava creada. Sí que valorem molt positivament que hagin obert ludoteques amb persones que poden cuidar als infants. Però clar, si no coneixes qui es quedarà amb la teva criatura i no hi ha un traspàs de confiança cap a aquesta persona, potser moltes no s'hi apropiaran perquè ho veuran impostat, encara que sigui molt bona proposta. En general, crec que s'hauria de preguntar més a les entitats què necessitem i poder dissenyar polítiques de forma conjunta.

Sí que reconeixem com una mesura molt positiva d'aquest Ajuntament que hagin permès el padró sense domicili. Això és un canvi radical en la vida de les persones migrades. El que també demanem és que el procediment se simplifiqui al màxim.

◀◀ **Les nostres vides continuen mentre esperem tràmits i documents>>>**

Les traves administratives són també un obstacle en el dia a dia?

Saps què passa? Es té molt poca consciència que les nostres vides continuen passant mentre esperem tràmits i documents, mentre s'allarga la paperassa, les respostes de l'administració, la ratificació del conveni durant mesos i anys... I nosaltres anem vivint dia a dia amb l'angoixa, en la clandestinitat, precàries, temoroses de la policia. Per això em sorprèn quan ens cataloguen com a 'dones de col·lectius vulnerables'. No som vulnerables, no saben com som de fortes. Som dones vulnerades. Hem sobreviscut cadascuna al nostre procés de migració i sobrevivim també en un lloc que és hostil (tret que tinguis diners). Aprenem molta legislació perquè ens obliguen. També diuen que fem molt ús de les ajudes socials, però és que no podem fer una altra cosa: jo vull treballar, però no em deixen. És un sistema pervers que et prohibeix i alhora et reclama.

Quins espais teniu per donar-vos suport dins del col·lectiu?

Per començar, ens reunim en assemblees, i aquests espais ja són per si mateixos un acompanyament entre totes les dones migrades que hi assistim. També fem de la cuina un acte polític: cuinem cadascuna i descobrim la diversitat de les nostres cultures, perquè de vegades són menjars que no podries pagar en un restaurant. Reivindiquem així els sabers i sabors de les persones que migrem, que en moltes ocasions són anul·lats per la societat d'aquí. Fem també tallers de teatre de les oprimides, tenim un projecte de pedagogies antiracistes en instituts, un projecte que es diu Migróctonas, en el qual fem tallers de dansa, ceràmica, autodefensa, sexualitat, art... Fem tallers no solament enfocats a que la gent es pugui 'integrar', sinó també per poder tenir espais com a persones. Trobar espais per a nosaltres mateixes costa molt. És part del nostre posicionament polític trobar aquests espais de creació i reivindicació política a través de les arts.

Cap a l'exterior, feu una ruta antiracista de les cures. En què consisteix?

L'origen va ser una recerca en la qual ens va acompanyar una historiadora feminista, Isabel Segura, que va posar el focus en rescatar la història de les dones específicament a Barcelona. Aquesta ruta mostra que les dones migrades a Barcelona han aportat molt a la lluita d'aquesta ciutat. Per exemple, no hi ha gairebé informació de la defensa de la ciutat durant la Segona República de les persones migrades. La història, com deia, també és "blanc-cèntrica". Se'ns ha eliminat de la història i de la lluita del poble català i de la ciutat de Barcelona, i això no és casual. És intencionadament racista. Amb aquesta ruta fem un acte de reivindicació de la presència de les persones migrades i de les aportacions de les dones des de la lluita antiracista i per la millora de condicions de totes les persones, com als rebomboris del pa (revoltes popular espontànies contra la puja del preu del pa a Barcelona l'any 1789).

◀◀ **Hi ha una mirada androcèntrica a tot el planeta, i en el cas de les persones migrades és, a més, blanc-cèntrica** ▶▶

Trebal·leu d'alguna manera temes que tinguin a veure amb la diversitat sexual i de gènere?

Sí. Hi ha persones LGTBI+ presents dins de les assemblees. Encara que moltes companyes no coneixen massa sobre el tema o als seus països està penalitzat tenir una identitat o expressió de gènere dissident, fem tallers en els quals parlem d'aquesta temàtica. Ens importa també aquesta interseccionalitat, perquè és una de les causes per les quals pots caminar amb temor pels carrers. Normalment a les persones migrades ens avisen per a coses que tenen a veure només amb antiracisme o interculturalitat, però fan falta persones migrades per treballar polítiques de feminismes, d'urbanisme, de diversitat sexual... Tant de bo hi hagués aquesta representativitat també dins de l'Ajuntament, que no fóssim les persones migrades només un nínxol per a temes d'interculturalitat. Això sí seria un canvi més real.

◀◀ **La legislació no es canvia perquè les treballadores de la llar migrades li anem bé al capitalisme i al patriarcat** ▶▶

FONTS

Bibliografia

Herrero, Yayo. «Decrecimiento y mujeres. Cuidar: Una práctica política anticapitalista y antipatriarcal» a *Decrecimientos. Sobre lo que hay que cambiar en la vida cotidiana*, Carlos Taibo (coord.). Madrid: Libros de la Catarata, 2010, pàgines 17-30.

Segato, Laura. *La guerra contra las mujeres*. Madrid: Traficantes de sueños, 2016

Subirats, Marina. *Forjar un hombre, moldear una mujer*. Bellcaire d'Empordà: Aresta, 2013

Web Ajuntament de Barcelona

Mesura de govern per una democratització de la cura 2017-2020

Centre Barcelona Cuida

Projecte Vila Veïna

Recurs Targeta cuidadora

Entrevistes

- Aurea Ayllon, coordinadora de Sindillar
- Wendy Espinosa, secretària general de Mujeres pa'lante
- Núria Salas, responsable del projecte Vila Veïna
- Pilar Solanes, directora de Serveis d'Envel·liment i Cures
- Usuàries del programa nadons en família
- Usuàries de l'espai familiar de l'escola bressol Cadí

de la Mesura de Govern
nisme amb Perspectiva
ere, l'Urbanisme de
quotidiana
Regidora d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat

07

Noves mirades. Espai urbà

↑ Manifestació 25N 2018

NOVES MIRADES. LA CIUTAT ÉS NOSTRA

«El carrer és nostre» o «Sola i borratxa vull arribar a casa» no són consignes buides del moviment feminista, són dos lemes clars per dir que, per les dones i les persones amb expressions de gènere diverses, habitar l'espai públic és fer-ho sense les mateixes garanties que els homes cis.

La ciutat es viu diferent segons el gènere. Així, segons l'estudi «Les dones i la ciutat», coordinat per la Fundació Maria Aurèlia Capmany i encarregat a l'arquitecta Anna Bofill i la historiadora Isabel Segura el 1996, dones i homes ocupen espais de manera diferenciada. Mentre elles fan un ús elevat (més del 75%) de botigues del barri per al consum diari, establiments especialitzats, bancs i centres d'assistència primària, ells utilitzen més els equipaments esportius, d'oci i lleure. Una distinció que, segons Segura, «encaixa perfectament amb els rols tradicionals de gènere que s'assignen a les dones i, a la vegada, deixa més temps d'oci als homes».

L'urbanisme, explica l'arquitecta Zaida Muxí, entre altres qüestions, determina la configuració dels espais que constitueixen el suport físic dels usos socials. Els usos dels espais i les activitats que s'hi realitzen dependran de l'experiència de la vida quotidiana. «L'urbanisme no és una matèria neutra i el determina l'enfocament sociopolític.»

Pensar les ciutats amb perspectiva de gènere no només és fer-ho pensant en la ciutat de les dones, sinó que és apostar per una ciutat que respongui a les necessitats i experiències de la vida quotidiana de totes les persones. Per Núria Salas, coordinadora de Vila Veïna, crear espais de comunitat i proximitat és el que impulsa Vila Veïna, un projecte que va més enllà de l'urbanisme i que ofereix serveis i acompanyament al veïnat posant el focus en el valor social de les cures.

«Un urbanisme amb mirada de gènere és aquell que aposta per posar les cures al centre amb una visió inclusiva, per tal de donar resposta a les necessitats i desitjos del conjunt de la societat contemplant la seva diversitat de gènere, d'edat, d'origen o funcional, entre altres», apunta Salas. En aquest sentit, l'Ajuntament ha elaborat la Mesura de govern Urbanisme amb perspectiva de gènere (2017), que inclou un paquet de mesures per integrar la mirada de gènere en totes les polítiques urbanístiques i aconseguir una ciutat més justa, igualitària, segura i sense barreres.

Seguretat i vitalitat

Un dels àmbits en què l'urbanisme amb perspectiva de gènere posa el focus és la seguretat o percepció de seguretat: les dones tenen una percepció d'inseguretat més elevada. Això condiciona la seva mobilitat i pot arribar, fins i tot, a limitar-la i a condicionar el seu dret a gaudir de l'espai públic i de la vida social.

Pel grup d'arquitectes Col·lectiu Punt 6, cal anar alerta amb la informació constant sobre agressions a dones que apareix als mitjans. «Com a societat correm el risc d'estigmatitzar territoris i col·lectius, quan la crítica hauria d'anar cap al model estructural.» Pel grup d'arquitectes calen espais urbans més habitables on la ciutat sigui segura de dia i de nit, «on les dones puguem sentir que la nit també és nostra». Això no obstant, tal com apunta l'Enquesta de victimització de Barcelona (2013), la percepció de seguretat està allunyada de les dades reals. Ara bé, «una violació en un carrer amb 100 dones és d'un 1%, però la percepció de por és de totes. Aquesta sensació de risc és la que es fa servir per controlar els nostres cossos», etziba el Col·lectiu Punt 6.

Per pal·liar això, cal treballar la ciutat des del vessant social, millorant els recorreguts, il·luminant carrers... Així s'incentiva la convivència i el trànsit de persones diverses pels carrers. En la mateixa línia que el Col·lectiu Punt 6, la geògrafa i *recercaire* Carme Miralles parla del fet que quan una ciutat té diversitat d'usos disminueix la sensació d'inseguretat i la percepció de risc. «La ciutat ha de ser diversa pel que fa a la seva població, als seus comerços, en l'ús de l'espai públic... Una ciutat diversa té un espai públic on s'hi puguin fer coses diferents. Una ciutat diversa és una ciutat vital, i vital vol dir que hi ha vida.» Així Miralles apunta que la vitalitat (un concepte emprat per Jane Jacobs l'any 1961) i, per tant, la diversitat, «ja és un punt de vista feminista». Per la investigadora, «les dones no pensem ciutats per produir i consumir, sinó per viure i habitar».

Menys cotxes, més cures

Històricament, la ciutat de Barcelona s'ha vist com un exemple de ciutat compacta, pròxima i accessible, que en el seu plantejament de model ha tingut en compte la mixtura d'usos tant a escala de barri com de districte. Aquest model de ciutat afavoreix el desenvolupament de la vida quotidiana de les persones, però no necessàriament incorpora conscientment una perspectiva de gènere. Per Núria Salas, un dels principals problemes de la ciutat és la manca d'espais: «tradicionalment s'ha prioritzat el vehicle rodat abans que les necessitats de les persones que caminen, que van a l'escola caminant, que van a les llars d'infants, a les residències, als centres d'avis, als centres d'atenció primària...». Malgrat això, apunta la coordinadora de Vila Veïna, s'està fent un esforç per recuperar espais públics per a la ciutadania i espais de trobada, «però encara avui hi ha una mirada molt vinculada al cotxe, al trànsit motoritzat, i hi ha poca cultura de tornar a aquella vivència d'espai públic, de comunitat i de trobades».

Salas argumenta que cal una mica de pedagogia social «per tal d'anar inculcant la necessitat d'incorporar aquesta mirada: els espais públics són de tothom, i totes les persones ens hem de sentir còmodes i hem de poder gaudir-los d'una manera satisfactòria». La ciutat de les cures, explica, ha de ser habitable també per als infants i la gent gran i, per tant, preservada del vehicle de motor. Miralles, del mateix parer, creu que «les ciutats amb molts cotxes, les ciutats congestionades, on desplaçaments curts es fan molt lentament, són ciutats fallides».

D'aquesta manera, a banda de les superilles, per Salas, una de les propostes estrella del mandat en matèria d'urbanisme és el projecte Protegim les escoles. «Ha marcat un canvi substancial. La ciutadania, els centres educatius, les AFA... ho han viscut de manera molt positiva, especialment en algunes escoles ubicades en espais molt contaminats, no només per contaminació atmosfèrica sinó també sonora. Poder recuperar els entorns escolars amb actuacions que permetin crear un espai de trobada per a les famílies o reduir el trànsit rodat és molt positiu.» A més, explica Salas, «hi ha un altre projecte, que encara no ha vist la llum, però que tindrà molt sentit. És com el Protegim les escoles, però en clau de residències i centres de dia per a persones grans. El pilot s'està desenvolupant a l'Eixample i cerca llocs a l'espai públic que siguin segurs i confortables, on les persones grans puguin prendre el sol, descansar, passejar i estar amb els seus».

Nomenclàtor: Els carrers amb mirada feminista

Barcelona vol que les dones ocupin l'espai públic, les d'ara i les que ens van precedir. Actualment, només el 8% dels carrers de la ciutat porten noms de dones i la majoria són de verges o santes. Per això, una de les propostes del consistori és canviar els noms dels carrers de la ciutat per noms de dones que han contribuït a fer de Barcelona un lloc més habitable i democràtic. Així, la genealogia femenina ocuparà la ciutat amb noms com Ana Maria Matute o Valerie Powles, dones representants de la memòria de l'activisme veïnal, polític i sindicalista, i també de la cultura de la ciutat.

D'altra banda, també s'aposta per afegir el gènere femení en noms que fins ara només es referien al masculí. Són per exemple, la placeta de les Àvies i els Avis, a Nou Barris, que fins ara es deia placeta dels Avis; i el parc de les Treballadores i els Treballadors de la Maquinista, abans parc de la Maquinista, a Sant Andreu.

Els canvis al nomenclàtor també potencien la recuperació dels noms populars dels llocs de la ciutat per retornar als espais els noms que es feien servir entre el veïnat dels barris.

↳ Inauguració Jardins de Montserrat Figueras, 2018

↑ Jardins de les Treballadores de la Numax (Eixample) i jardins amb nom de dona al Besòs i el Maresme.

<<Una ciutat amb mirada femenina és una ciutat pròxima>>

Zaida Muxí és arquitecta i professora del Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori a l'ETSAB-UPC. Entre el 2015 i el 2019 va ser directora d'Urbanisme, habitatge i ecologia urbana a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet i s'ha especialitzat en arquitectura i urbanisme amb perspectiva de gènere i feminista. Al seu darrer llibre, *Mujeres, casas y ciudades. Más allá del umbral* (DPR-Barcelona, 2018), recupera les aportacions fetes per dones arquitectes que han canviat les lògiques de representació de l'espai privat i públic.

↑ **Zaida Muxí**
Fotografia de Carlos Gómez

Com hauria de ser una ciutat amb perspectiva de gènere?

Més que com, ens hauríem de preguntar d'acord amb què es fa la ciutat. Dues persones no són iguals i les tasques derivades del gènere femení no s'han tingut mai en compte en la construcció de ciutats. La divisió en gèneres ha provocat que el món productiu sempre s'hagi construït des d'una mirada masculina; i el món reproductiu, amb una de femenina i, és clar, aquesta última s'acomoda a la ciutat pensada amb aquesta mirada productiva.

I, doncs, quina és aquesta mirada femenina de la ciutat reproductiva?

Una ciutat pròxima, mixta i que permet la producció de diferents tasques alhora. El temps és escàs, així que hauríem d'evitar gastar-lo en recorreguts. Això s'ha oblidat en la construcció de ciutats: sembla que el temps no importi, però quan has de fer tasca productiva i tasca reproductiva alhora, el temps de desplaçament és molt important.

Una ciutat de 15 minuts, com la que suggereix la urbanista Jane Jacobs?

O una ciutat pròxima, tal com he deixat escrit en algun article. No podem universalitzar aquests 15 minuts, perquè cada persona necessita un temps diferent per fer el mateix recorregut. Per tant, hem de pensar en la ciutat pròxima, que permet a la vida accomplir totes les tasques del dia.

I Barcelona és una ciutat de mà d'obra o de consum?

A Barcelona, com a les societats postmodernes que proliferen a Europa, sobretot als països del nord, s'ha abandonat la capacitat productiva, perquè s'ha desenvolupat una ciutat de consum i serveis. La tasca social és, ara, consumir. Així és com han variat les maneres de pensar les ciutats: si en la Revolució Industrial la ciutat quedava molt dividida entre la productivitat i la vida personal, això ja no existeix. El treball té horaris diversos i no hi ha zones de feina i zones de viure, sinó uns serveis més lògics amb el desenvolupament de la vida.

Ha afirmat en alguna ocasió que la població ha de ser actor a l'hora de pensar les ciutats. Però com podem ser actors en una ciutat com Barcelona, que ha esdevingut un veritable aparador turístic?

Penso que Barcelona s'ha posicionat, a través de l'Ajuntament, de manera correcta perquè puguem ser-ho. Amb la gestió de l'aeroport, per exemple, ha posat límits a l'entrada i sortida d'avions. També ha enfocat en la qüestió importantíssima de l'habitatge, perquè hi hagi més habitatge públic, que durant anys es va abandonar. Barcelona manté la diversitat i l'esperit crític entre la ciutadania, perquè si no fos així l'Ajuntament no podria desenvolupar les seves polítiques.

Es poden repensar les ciutats amb perspectiva de gènere quan han estat construïdes des d'una mirada patriarcal?

S'ha de reforçar el que tenen de bo les ciutats europees i s'ha d'incorporar el que hi falta. Es tracta de crear espai públic destinat a les persones i limitar l'espai destinat als cotxes amb normatives i un disseny que faciliti el control de la velocitat o els giris constants.

Com es dissenya una ciutat perquè aculli les cures?

Necessitem més equipament quotidià i de proximitat. Barcelona té un gran potencial gràcies a la xarxa de mercats i biblioteques, espais de cohesió social. Després s'han de pensar millor les escoles bressol, les ludoteques o els parcs infantils, perquè falten espais de joc. Per tant, més equipaments i més centres que permetin la cura comunitària. I les dones han de decidir com utilitzar aquests espais.

◀◀ **Barcelona té un gran potencial. Necessitem més equipaments i més centres que permetin la cura comunitària>>**

L'Ajuntament de Barcelona ha promogut les marxes de dones per identificar els punts conflictius de la ciutat. Quins acostumen a ser-ho i com es poden millorar?

En aquestes marxes, que són molt interessants, els problemes que les dones sovint identifiquen són la falta d'il·luminació, de manteniment o d'activitats que incloguin la dona. De vegades, les pintades poden fer que aquell espai es percebi com a agressiu, perquè s'identifiquen com a llocs amb poca vigilància. Per això, moltes vegades la intervenció que es fa és diversificar els usos d'aquests espais, per exemple, que en zones industrials hi hagi més habitatges.

<< Els problemes que les dones identifiquen són la falta d'il·luminació, de manteniment o d'activitats. Cal diversificar els usos >>

Espais del districte de Ciutat Vella, tot i ser molt cèntrics, també desperten un sentiment d'inseguretat en les dones. Com hi podem intervenir?

A Ciutat Vella hi ha més sentiment d'inseguretat que dades reals de conflictivitat. L'Eixample, per exemple, és més insegur que Ciutat Vella i s'hi destinen més equips policials, però, en canvi, la retícula de l'Eixample no fa aquest efecte. En aquests casos, la il·luminació fa molt, posar miralls que permeten preveure les sortides d'un carrer, per exemple...

Quines altres polítiques amb perspectiva de gènere ha engegat el consistori?

Si podem afirmar que Barcelona és feminista és perquè hi ha una història que neix a les associacions de veïns i veïnes, on les dones han reclamat millores en l'espai públic. Aquest teixit coneix la ciutat i la fa pròxima. Amb aquesta herència, s'ha engegat un projecte com Radars, en què el veïnat té cura de la gent gran i vulnerable amb l'ajut dels serveis socials. També hi ha el projecte Ciutat cuidadora, que dona a conèixer 68 actuacions al voltant de les cures. O el programa Protegim les escoles que pacifica el trànsit a l'entorn escolar. El feminisme també és present quan fomentem els usos comunitaris, en la pacificació dels espais urbans i verds, amb les superilles socials, o quan impulsem polítiques que redueixen l'impacte del canvi climàtic.

<< Si Barcelona és feminista és perquè hi ha una història que neix a les associacions de veïns. Aquest teixit coneix la ciutat i l'apropa >>

Com es canvien els usos en districtes com Ciutat Vella, on hi ha un monocultiu de botigues que fa més difícil trobar una merceria o un forn de pa?

Amb els plans d'usos; però són lents, mentre que la turistificació va massa ràpid.

L'urbanisme és una activitat privada. Hauria de regular-se més pel bé comú?

L'urbanisme, quan es governa bé, ja està regulat des de l'àmbit públic, per part de l'Ajuntament, amb aquests plans d'usos. Quan percebem que una ciutat l'ha pifiat molt en l'urbanisme és que el consistori no ha fet bé la feina, perquè l'urbanisme és sempre un acte públic.

↑ Marxa exploratòria amb perspectiva de gènere a la zona sud de Gràcia, 2021

Bibliografia

Projecte *Les dones i la ciutat* (1996), coordinat per Anna Bofill, Isabel Segura i Anna Dumenjó (de la Fundació Maria Aurèlia Capmany)

Ajuntament de Barcelona

Mesura de govern Urbanisme amb perspectiva de gènere.
 L'urbanisme de la vida quotidiana (2017)

Nota de premsa (20/09/2020): Barcelona feminitza el nomenclàtor dels carrers i places de la ciutat amb sis nous noms de dones

Entrevistes

- Col·lectiu Punt 6, cooperativa d'arquitectes, sociòlogues i urbanistes.
Entrevista a *Crític* (12/11/2019), «D'Alcàsser a la manada: així es construeix el relat del terror sexual».
- Carme Miralles, geògrafa i experta en mobilitat, ciutats i transport.
Entrevista a *Crític* (29/05/2020), «Les ciutat que ara no apostin per la bici fracassaran».
- Zaida Muixí, arquitectan urbanista
- Núria Salas, responsable del projecte Vila Veïna.

FEMINISMES I LGTBI+
Barcelona 2015-2023

EDITA
Ajuntament de Barcelona
Àrea de Drets Socials, Justícia
Global, Feminismes i LGTBI+
C/ València, 344
08009 Barcelona
ajuntament.barcelona.cat/
dretssocials/ca

COORDINACIÓ GENERAL
Direcció de Serveis Editorials de
l’Ajuntament de Barcelona
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Tel. 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

La publicació es pot descarregar
gratuïtament a [barcelona.cat/](https://barcelona.cat/barcelonallibres)
[barcelonallibres](https://barcelona.cat/barcelonallibres)

DIRECCIÓ
Laura Pérez Castaño
Tinenta d’Alcaldia de Drets Socials,
Justícia Global, Feminismes i LGTBI+

TEXTOS
Neus Molina
Víctor Yustres

FOTOGRAFIES
Totes les fotografies són de
l’Ajuntament de Barcelona excepte
les que se senyala la seva autoria a
peu de foto

EDICIÓ I COORDINACIÓ
La caníbal SCCL

CORRECCIÓ
Sonsoles Miguel Queralt

DISSENY GRÀFIC I MAQUETACIÓ
Editorial MIC

Tots els drets reservats
© de l’edició: Ajuntament de
Barcelona
© dels textos: dels autors i les autores
esmentades
© de les imatges: Ajuntament de
Barcelona i les autories esmentades

Reconeixement – No comercial –
Sense obra derivada (BY-NC-ND):
No es permet un ús comercial de l’obra
original ni de la generació d’obres derivades
(copyright).
(CC BY-NC-ND 4.0) de tots els textos
(CC BY-NC-ND 4.0) de les imatges:
només les imatges que són propietat de
l’Ajuntament de Barcelona

ISBN: 978-84-9156-502-4
(versió digital)

Barcelona, juny de 2023

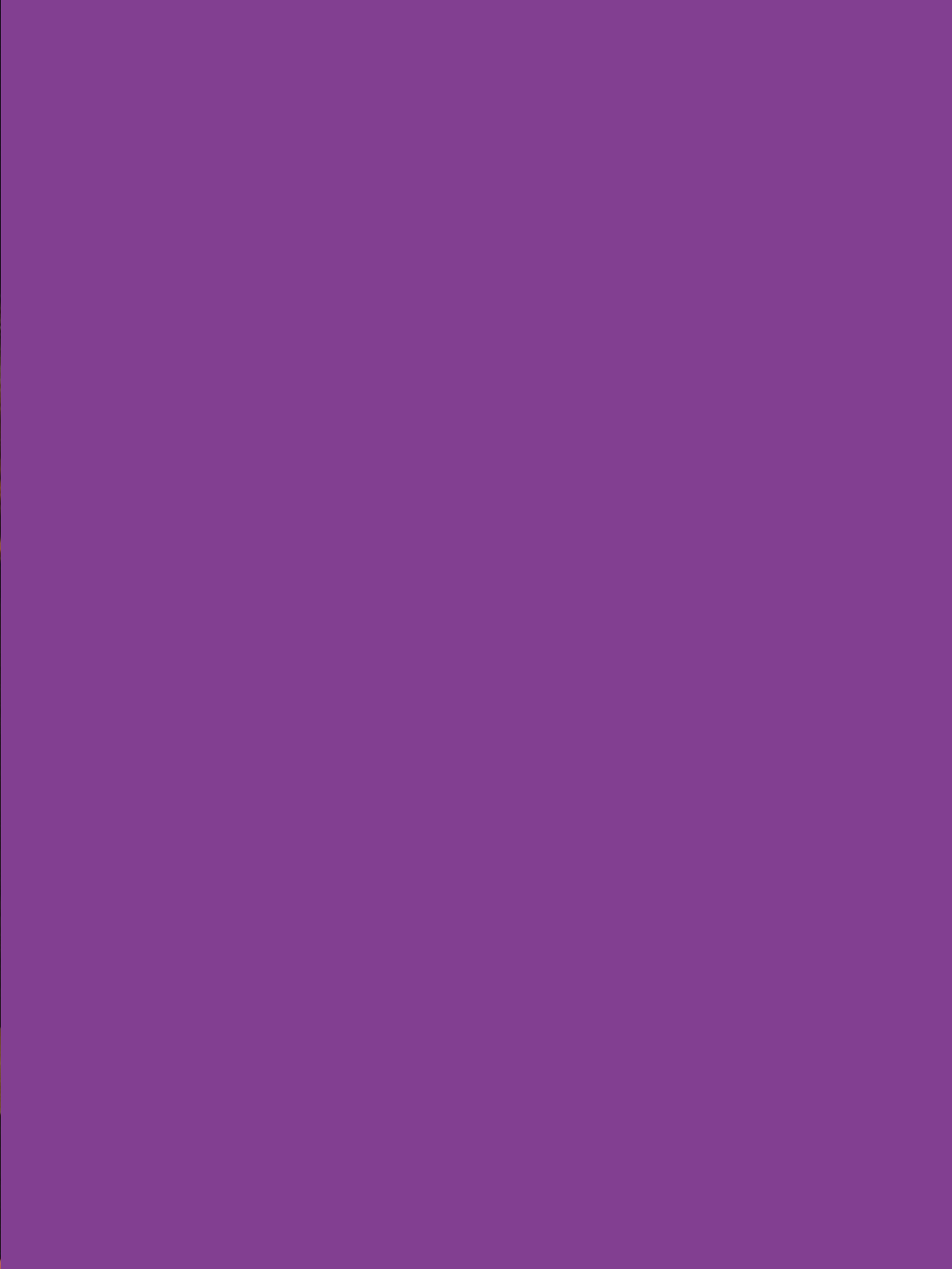

Davant les violències masclistes
ORGANITZACIÓ ANTS SEMINARI

35-40 ANYS
Sense Identificar
1-03-2019
Castelló de la Plana

En els darrers anys hem viscut una revolució feminista als carrers, però també a les institucions. Una onada que ha posat al centre una agenda interseccional que trencava el taulell de joc evidenciant que no n'hi havia prou amb fer polítiques d'igualtat, era urgent fer polítiques feministes.

Aquest llibre és un recull del que ha implicat fer polítiques feministes des de l'Ajuntament de Barcelona, amb la voluntat de compartir no només les fites assolides, sinó sobretot els aprenentatges adquirits i els debats que ens han acompanyat durant el camí. Debats que són la constatació que els moviments feministes de la ciutat són vius i diversos, i als quals amb aquesta publicació volem retre un reconeixement i un agraïment per mantenir viva la lluita feminista a la nostra ciutat i empènyer-nos a construir una Barcelona feminista.

**Ajuntament
de Barcelona**